

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ
A JEHO VÝKON**

Autor práce: Michal Taubr
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. JUDr. Janu Hejdovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

TAUBR, M. *Trest obecně prospěšných prací a jeho výkon: bakalářská práce.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012. 84 s. Vedoucí bakalářské práce: doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.

Klíčová slova: alternativní tresty, obecně prospěšné práce, probační a mediační služba, restorativní justice, trestní sankce.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na jeden z nejčastěji ukládaných alternativních trestů – na trest obecně prospěšných prací a jeho výkon. Trest obecně prospěšných prací jako alternativa k trestu odnětí svobody je v našem trestním právu od roku 1996. V současné době, kdy jsou věznice přeplněné, je toto téma velmi aktuální.

První polovina teoretické části této práce je věnována základním pojmům, jako jsou trestní odpovědnost, trestní sankce, alternativní trest a restorativní justice, které s touto problematikou souvisí. Druhá polovina popisuje vývoj tohoto trestu, jeho současnou právní úpravu včetně jeho výkonu, přibližuje činnost Probační a mediační služby ČR a poskytovatelů obecně prospěšných prací a pozastavuje se nad úpravou tohoto institutu v jiných evropských zemích. Praktická část bakalářské práce vyústila ve formulaci návrhů ke zdokonalení právní úpravy a snaží se najít odpovědi na zvolené výzkumné otázky.

ABSTRACT

TAUBR, M. *Community Service Order and its Execution: Bachelor thesis*.
České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2012. 84 p.
Supervisor: doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.

Key words: alternatives to imprisonment, community service order, criminal sanctions, probation and mediation service, restorative justice.

This bachelor thesis deals with the community service order and its execution as an alternative to all other punishments. This kind of penalty exists in our criminal law since 1996 as the alternative to imprisonment penalty. Nowadays this theme is up-to-date because of the overcrowded prisons.

First half of the theoretical part of this thesis is dedicated to basic terms connected to this issue as criminal responsibility, criminal sanctions, alternative punishment and restorative justice. Second half describes the historical evolution of this punishment, current legal regulation and its execution. Also focus of The Probation and Mediation Service of Czech republic and the institution which are covering this punishment and compares legal regulations in the other European countries. The practical part of this bachelor thesis forms proposals to improve the legal form and tries to find out the answers to the specific research questions.

OBSAH

ÚVOD	8
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	10
2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	13
2.1 Trestní odpovědnost	13
2.2 Trestní sankce	14
2.3 Alternativní řešení trestních věcí.....	16
2.3.1 Restorativní justice.....	20
2.3.3 Srovnání konceptů restorativní a retributivní justice	21
3 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V ČR	23
3.1 Zavedení trestu obecně prospěšných prací do právního řádu ČR	23
3.2 Podmínky uložení trestu obecně prospěšných prací.....	25
3.3 Výměra trestu obecně prospěšných prací	27
3.4 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost	27
3.5 Výkon trestu obecně prospěšných prací	28
3.5.1 Nařízení výkonu trestu	29
3.5.2 Odklad a přerušování výkonu trestu	31
3.5.3 Upuštění od výkonu trestu	33
3.5.4 Rozhodování o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody	34
3.5.5 Odpovědnost za škodu vzniklou při výkonu trestu OPP.....	36
3.6 Ukládání obecně prospěšných prací mladistvým pachatelům.....	37
4 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR A POSKYTOVATELÉ OPP	39
4.1 Probační a mediační služba ČR a její činnost v rámci trestu OPP	39
4.2 Poskytovatelé OPP	43
4.3 Efektivita výkonu trestu OPP	45

5	EXKURS DO PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH.....	48
5.1	Nizozemí	48
5.2	Velká Británie.....	48
5.3	Francie	49
5.4	Německo.....	50
5.5	Rakousko	50
5.6	Slovensko	51
5.7	Srovnání zahraničních právních úprav s úpravou platnou v ČR.....	52
6	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	53
6.1	Vývoj počtu uložených trestů OPP v letech 1996–2009.....	54
6.1.1	Rozbor statistických údajů.....	54
6.1.2	Analýza a vyhodnocení.....	56
6.2	Trestné činy, za které je nejčastěji ukládán trest OPP.....	57
6.2.1	Rozbor statistických údajů.....	57
6.2.2	Analýza a vyhodnocení.....	60
7	TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ – NÁVRHY DE LEGE FERENDA	62
7.1	Krátká SWOT analýza trestu obecně prospěšných prací	63
7.2	Návrhy	65
7.3	Novela trestního řádu	67
	ZÁVĚR.....	70
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	72
	SEZNAM ZKRATEK.....	76
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	77
	PŘÍLOHY	78

ÚVOD

Spáchaný trestný čin vyvolává u lidí nesouhlas, odsouzení a často i opovržení nad pachatelem. Každý trestný čin přitom ovlivňuje životy celé řady lidí. Retributivní model justice usiluje o co nejrychlejší dopadení pachatele trestného činu, jeho usvědčení a následné spravedlivé potrestání. Oproti tomuto modelu se dostává do popředí zájmu model restorativní justice, který se zaměřuje na újmu vzniklou trestnou činností. Restorativní model justice tak usiluje především o zohlednění potřeb oběti, o podporu zodpovědnosti pachatele za řešení vzniklé situace a rovněž se snaží zapojit poškozeného a pachatele do procesu řešení následků spáchaného protiprávního jednání.

Trestný čin je možné vnímat buď jako porušení zákona, anebo také jako sociální událost, tedy konflikt mezi konkrétními lidmi, kdy první reakcí na spáchaný trestný čin není hledání a potrestání viníka, ale naopak zaměření se na újmu, která byla způsobena oběti. Odpovědnost za způsobenou újmu, její náprava a závazky s tím související, jsou pak především na pachateli.¹

Konec 20. století je charakterizován snahou mnoha evropských zemí o změnu v chápání trestního práva a uloženého trestu jako odplaty pachateli za trestný čin. Vlivem častého ukládání trestu odnětí svobody dochází k přeplňování věznic, které s sebou nese nejen vzrůstající finanční zatížení státu, ale přináší i otázku, zda je takové uvěznění v některých případech vzhledem k osobě pachatele a činu, který spáchal, dostatečně přiměřené a vhodné k naplnění účelu trestu. Dochází k vytváření systému alternativních sankcí. Trest obecně prospěšných prací (dále také OPP) je v současné době jedním z nejužívanějších alternativních trestů. Umožňuje pachateli méně závažného trestného činu odčinit své trestní jednání vlastní aktivitou, a sice prací k obecně prospěšným účelům. Tento trest byl do trestního zákona zařazen novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., a to jako samostatný druh trestu, který má být významnou alternativou trestu odnětí svobody.

Důvodem, který mě vedl ke zpracování bakalářské práce na téma „Trest obecně prospěšných prací a jeho výkon“ je nejen to, že mám i přes patnáctiletou historii tohoto trestu v našem právu o něm velmi málo informací, ale také i to, že vzhledem k již déle

¹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 30-31.

trvajícímu přeplnění českých věznic je ukládání trestu OPP jako alternativy k trestu odnětí svobody stále velmi aktuální téma. Toto téma je mi také velmi blízké z toho důvodu, že jsem již přes deset let příslušníkem Vězeňské služby České republiky a jako člen justiční stráže se pohybuji jak v prostředí vězeňském, tak v soudním.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cíle bakalářské práce

Tato bakalářská práce se zaměřuje na jeden z nejčastěji ukládaných alternativních trestů – na trest obecně prospěšných prací a jeho výkon. Cílem práce je analýza současné právní úpravy trestu obecně prospěšných prací a jeho výkonu, a to na základě studia legislativy, odborné literatury, odborných článků, interních materiálů a statistických údajů zainteresovaných institucí. Práce se pokusí popsat současné právní vymezení tohoto druhu trestu, porovnat jej s úpravou v jiných evropských zemích a navrhnout možnosti zlepšení právní úpravy do budoucna. Bude také přiblížena činnost Probační a mediační služby ČR (dále také PMS) a poskytovatelů, u kterých dochází k realizaci výkonu trestu. Tato práce se také pokusí najít odpovědi na tyto zvolené výzkumné otázky:

1. Stoupá počet uložených trestů obecně prospěšných prací v poměru ke všem uloženým trestům?
2. Za jaké trestné činy je nejčastěji ukládán trest obecně prospěšných prací?

Výsledkem bakalářské práce by mělo být podání uceleného obrazu o tomto trestu podle stávající právní úpravy a uvedení vlastních názorů zahrnujících návrhy vhodné pro budoucí vývoj jeho právní úpravy.

Metodika bakalářské práce

S odvoláním na výše uvedené cíle byly shromážděny veškeré dostupné materiály a prameny, ze kterých bylo možné při psaní vycházet. Jedná se především o legislativní normy, odbornou literaturu, odborné články, interní materiály Probační a mediační služby ČR, které se zabývají danou problematikou, a statistické údaje Ministerstva spravedlnosti ČR, PMS ČR a Vězeňské služby ČR. Tyto materiály a prameny byly rozříděny pro potřeby a použití v práci a následně použity ke studiu. Ke zpracování byly použity metody formálně právní – metoda gramatická, logická a srovnávací. Statistické údaje byly podrobeny obsahové analýze – rozboru a získané údaje následně vyhodnoceny vzhledem ke zvoleným výzkumným otázkám. Autor práce také konzultoval s pracovníky PMS ČR – středisko Strakonice. Při studiu právních norem byla také využívána aktuální verze elektronické databáze ASPI – Wolters Kluwer (Aktualizovaný systém právních informací) a v neposlední řadě i webové stránky.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, na teoretickou a praktickou. První polovina teoretické části práce se věnuje základním pojmům, jako jsou trestní odpovědnost, trestní sankce, alternativní trest a restorativní justice, které s touto problematikou souvisí. Druhá polovina teoretické části popisuje vývoj tohoto trestu a jeho současnou právní úpravu včetně jeho výkonu. Autor také přibližuje činnost Probační a mediační služby ČR a poskytovatelů obecně prospěšných prací a pozastavuje se nad úpravou tohoto institutu v jiných evropských zemích. Praktická část bakalářské práce je využita k formulaci návrhů ke zdokonalení právní úpravy a pokouší se najít odpovědi na zvolené výzkumné otázky.

Práce je formálně rozčleněna do sedmi kapitol, dále zahrnuje obsah, úvod a závěr. Nedílnou součástí práce jsou také tabulky, grafy a vhodné přílohy.

První kapitola se věnuje cílům a metodice této práce. I přesto, že se tato bakalářská práce zabývá problematikou trestu OPP, považuje autor za důležité nejprve přiblížit základní pojmy, jako jsou trestní odpovědnost, trestní sankce a alternativní řešení trestních věcí. Tomuto se věnuje druhá kapitola.

Třetí kapitola se týká již samotného trestu obecně prospěšných prací. V úvodu se zabývá nejprve důvody pro zavedení tohoto trestu do českého trestního práva, dále popisuje, jaké jsou konkrétní podmínky pro uložení trestu OPP a jaká je výměra tohoto trestu. V další části se zabývá stanoviskem pachatele trestného činu a jeho zdravotní způsobilostí vykonávat tento trest. Hlavní část této kapitoly je věnována výkonu trestu OPP. V závěru jsou také zmíněny odlišné podmínky pro ukládání tohoto trestu mladistvým pachatelům.

Ve čtvrté kapitole se autor práce vedle činnosti Probační a mediační služby ČR věnuje také poskytovatelům obecně prospěšných prací, bez nichž by nemohl být tento trest vůbec realizován. Závěr kapitoly pojednává o tom, jaká je vykonatelnost tohoto trestu. K tomu je použito obsahové analýzy – rozboru statistických údajů získaných od pracovníků PMS ČR – středisko Strakonice.

Pátá kapitola krátce přibližuje právní úpravu trestu obecně prospěšných prací ve vybraných zemích Evropy. Ve svém závěru nabízí srovnání těchto zahraničních úprav s úpravou tuzemskou.

Předposlední, šestá, kapitola dává prostřednictvím obsahové analýzy – rozboru údajů ze statistických ročenek kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR odpovědi na zvolené výzkumné otázky.

Poslední kapitola se věnuje možnostem právní úpravy trestu OPP do budoucna, které by mohly zvýšit jeho vykonatelnost a efektivitu. Autor se také pokouší o krátkou SWOT analýzu tohoto druhu trestu a přibližuje zde navrhovanou legislativní úpravu zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu (dále TRŘ), která se týká „dohody o vině a trestu“.

Práce je zpracována podle právního stavu ke dni 17. 10. 2011.

2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

I přesto, že se tato bakalářská práce zabývá problematikou trestu obecně prospěšných prací, považuji za nutné přiblížit základní pojmy, kterými jsou trestní odpovědnost, trestní sankce a systém alternativního řešení trestních věcí, do kterého se trest OPP zařazuje.

2.1 Trestní odpovědnost

Podle platné právní úpravy je základem trestní odpovědnosti spáchání trestného činu nebo v případě mladistvého pachatele spáchání provinění. Paragraf 12 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále také TZk), v platném znění uvádí: *„Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit. Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“*

Aby mohl být spáchaný trestný čin sankcionován, musí vykazovat znaky uvedené v zákoně a současně musí být protiprávní. Základní znaky trestně odpovědného pachatele jsou, že v době spáchání trestného činu dovršil zákonem stanovený věk patnácti let a je příčetný. V případě mladistvého pachatele je další podmínkou jeho trestní odpovědnosti za spáchané provinění, že dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Zároveň by mělo dojít k naplnění těchto podmínek: nedošlo k zániku trestnosti činu a trestu, proběhlo trestní stíhání pachatele a příslušným soudem v trestním stíhání bylo pravomocně rozhodnuto o uložení trestu.

„Trestní odpovědnost reprezentuje souhrn podmínek, při jejichž naplnění vzniká pachateli trestného činu povinnost strpět za spáchaný trestný čin postih stanovený zákonem.“²

² HEJDA, J. et al. *Základy trestního práva*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003, s. 13.

2.2 Trestní sankce

Trestní právo a sankce za spáchané trestné činy jsou jedním z hlavních nástrojů, které slouží k udržování společenského pořádku a k ochraně základních právních hodnot a zájmů. Realizace ochranné funkce je tak právním důvodem existence trestněprávních sankcí, přičemž ochrana společnosti před trestnými činy je zajišťována nejen pohrůzkou trestních sankcí, ale také jejich ukládáním a výkonem.

Újma, která je pachateli trestného činu trestní sankcí způsobena, by neměla převyšovat míru nezbytně nutnou pro ochranu společnosti. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, které může pachateli trestného činu uložit jménem státu soud. Závažnost zásahu do života pachatele, jež je s každou trestní sankcí spojena, vede k tomu, že druh i intenzita zásahu musí být normami trestního práva jasně specifikována. Je nutné ctít zásady humanismu, zákonnosti trestu, individualizace trestu, přiměřenosti, protože jen tak docílíme tzv. spravedlivého trestu. Podle českého práva je jen soud oprávněn rozhodovat o ukládání trestních sankcí.

K ochraně sociálního pořádku slouží podle § 36 TZk dva druhy sankcí (dualismus trestních sankcí), a sice tresty a ochranná opatření. Těžištěm sankčního systému jsou tresty, které se dále dělí na přečiny a zločiny.³ Trest je chápán jako reakce na spáchaní zaviněného trestného činu a spočívá v záměrném působení citelné újmy pachateli, která je spojená s jeho veřejným sociálně-etickým odsudkem. Ochranná opatření lze popsat jako opatření preventivní povahy, která jsou méně závislá na trestném činu a jeho závažnosti. Dualismus trestních sankcí je často zdůvodňován tím, že u některých skupin pachatelů nejsou tresty plně způsobilé plnit preventivní úkoly. To platí zejména u těch pachatelů, u nichž není možné v plné míře uplatnit trest odpovídající spáchanému trestnému činu (například z důvodu duševní poruchy v době činu), ale zároveň je zřejmé, že tito pachatelé budou i nadále páchat trestnou činnost. Tresty a ochranná opatření lze za splnění stanovených zákonných podmínek ukládat samostatně. Není ovšem vyloučeno, že v konkrétním případě z důvodu reakce na spáchaný trestný čin se uplatní oba druhy sankcí. Podle ustanovení § 109 trestního zákoníku upravuje trestní odpovědnost mladistvých a sankce, které jsou jim ukládány,

³ Podle ustanovení § 14 TZk jsou přečiny všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let.

zákon o soudnictví ve věcech mládeže (dále ZSVM). Pokud tento zákon nestanoví jinak, postupuje se podle trestního zákona.

Podle ustanovení § 52 odst. 1 TZk je možné za spáchané trestné činy uložit trest odnětí svobody, trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, trest propadnutí majetku, peněžitý trest, trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, trest zákazu činnosti, trest zákazu pobytu, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, trest ztráty čestných titulů a vyznamenání, trest ztráty vojenské hodnosti a trest vyhoštění. Podle odst. 2 téhož ustanovení se pak trestem odnětí svobody rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody (dále také NEPO), podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Trest jakožto prostředek státního donucení je ukládán v trestním řízení vždy jménem státu pachateli za jeho trestný čin, přičemž tímto opatřením je jednak pachateli způsobena újma a jednak je jím vysloven společenský odsudek trestného činu a jeho pachatele ze strany státu a společnosti. Újma vždy představuje citelný zásah do občanských práv a svobod pachatele trestného činu, jež spočívá například ve ztrátě osobní svobody, v újmě na majetku nebo na cti. V případě podmíněného odsouzení se pak jedná o újmu psychickou, jež spočívá v pohrůžce výkonu uloženého trestu. Způsobená újma je záměrná, neboť její pohrůžka, její uložení a následný výkon má pachatele a ostatní občany odvracet od páčání dalších trestných činů. Újma a její intenzita ovšem nesmí přesahovat míru nezbytně nutnou k ochraně společnosti a také nemá ponižovat lidskou důstojnost.

Ochranná opatření mají výlučně povahu preventivní a na rozdíl od trestů mohou být uloženy i pachatelům, kteří nejsou trestně odpovědní pro nepříčetnost nebo nedostatek věku. Na rozdíl od trestů tedy pro ochranná opatření neplatí zásada personality trestů spočívající v tom, že újma spojená s tresty může postihovat jen pachatele trestného činu. Podle ustanovení § 98 odst. 1 TZk jsou ochrannými opatřeními ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova.

České trestní právo ve svém pojetí účelu trestu vychází z relativních teorií, které kladou důraz na speciálně a generálně preventivní účinky trestu. Do takto chápaného účelu trestu se také promítají prvky smíšených teorií spojujících prevenci s odplatou.

Účel trestu dříve definovaný přímo v trestním zákoně již není v novém trestním zákoníku výslovně vyjádřen. Obecný účel trestání je tak nově nahrazen úpravou obecných zásad trestání, jež byly promítnuty do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích.

V českém trestním právu je trest prostředkem státního donucení a jeho účelem je:

- ochrana společnosti před pachateli trestných činů,
- zabránit odsouzenému v páchání další trestné činnosti,
- vychovat jej, aby vedl řádný život,
- působit výchovně na ostatní členy společnosti.

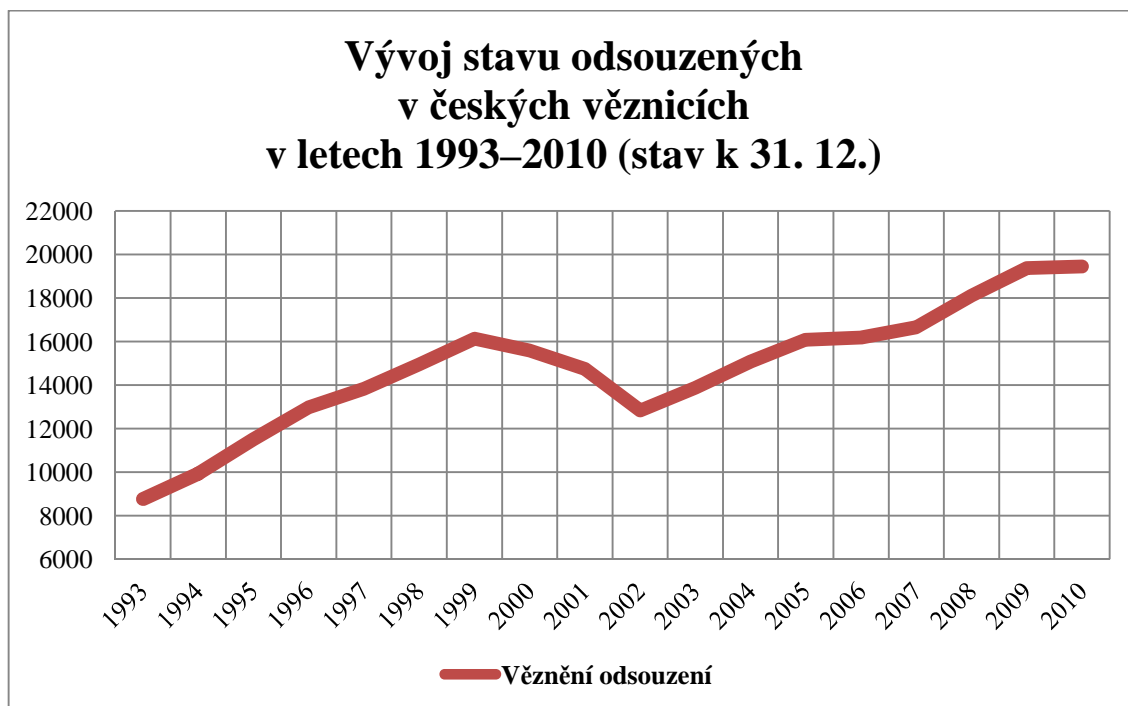
Uznávané pojetí účelu trestu je založeno na jednotě individuální a generální prevence, přičemž obě tyto složky se vzájemně doplňují. Možnost nápravy pachatele je totiž nezbytné hodnotit podle konkrétní společenské situace a podle konkrétních společenských hledisek. Trest, který neodpovídá požadavku speciální prevence, zpravidla nemá ani náležité účinky generálně preventivní. Případný nepoměr ve vzájemném vztahu mezi generální a individuální prevencí tak může způsobit, že uložený trest nebude vnímán jako spravedlivý, a to ani ze strany společnosti, ani ze strany pachatele.

Speciálně a generálně preventivní účel může trest v odpovídající míře plnit jen tehdy, pokud je spravedlivý. Společenské odsouzení pachatele a jeho činu vyjádřené trestem může být pachatelem a ostatními občany pocíťováno jako spravedlivé jen tehdy, jestliže si pachatel trest s ohledem na povahu a závažnost činu zaslouží, aniž by mu ovšem způsobil zbytečné strádání. Nezasloužený trest totiž není schopen varovat před pácháním dalších trestných činů ani žádoucím způsobem posilovat právní vědomí společnosti.

2.3 Alternativní řešení trestních věcí

Druhá polovina 20. století je charakteristická nejen převratnými politickými a ekonomickými změnami, ale z hlediska výkonu trestní spravedlnosti rovněž i obdobím hledání nových forem spravedlnosti, které by nahradily nebo alespoň doplnily některé postupy v trestním řízení. Hojně užívání trestu odnětí svobody totiž s sebou přineslo mnohá negativa. Individuální i generální prevence trestu selhávala a problémem začalo být i přetížení soudů a zvyšování počtu odsouzených, které vedlo k přeplnění věznic. Vývoj počtu odsouzených v českých věznicích dokládá následující graf 1.

Graf 1: Vývoj stavu odsouzených v českých věznicích v letech 1993–2010⁴

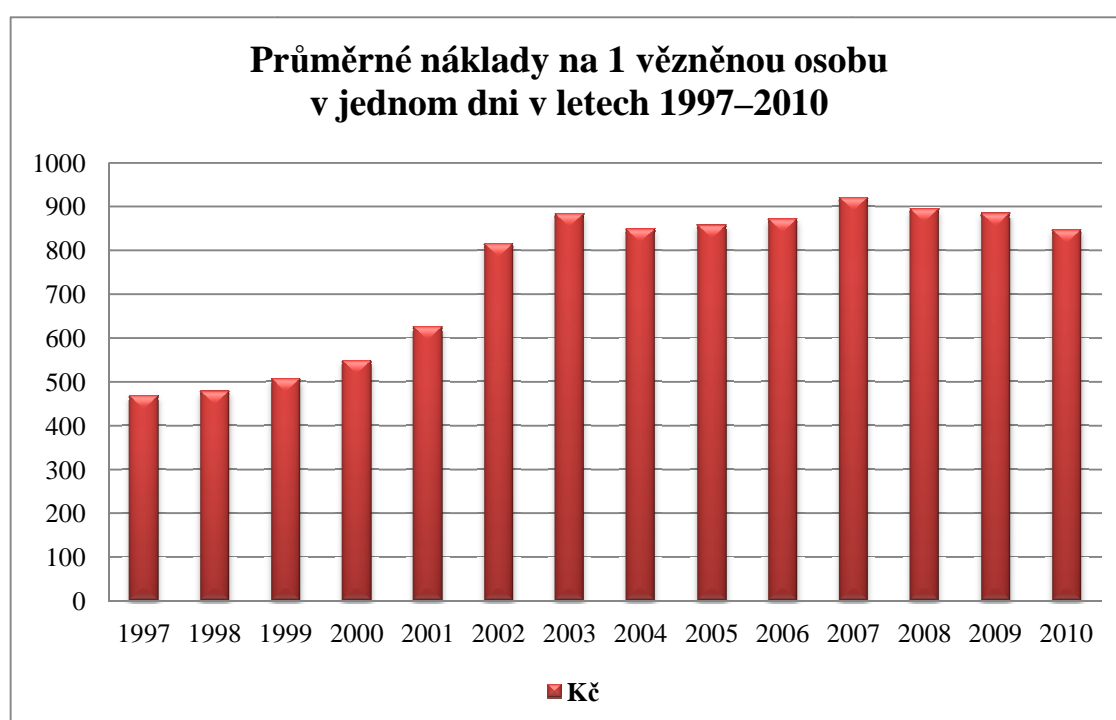
Na grafu je názorně viditelný nárůst počtu odsouzených v českých věznicích. Počáteční nízký počet odsouzených po roce 1993 byl způsoben rozsáhlou amnestií tehdejšího prezidenta Václava Havla, který po změně režimu v listopadu 1989 propustil většinu odsouzených bývalým režimem. Amnestie se nevztahovala na trestné činy vraždy, znásilnění a zneužití pravomoci. Věznice opustili lidé odsouzení k trestům do dvou, případně tří let, u vyšších trestů byl pobyt ve vězení zkrácen o třetinu až polovinu. Bylo také zastaveno stíhání osob, kterým hrozily maximálně tři roky vězení. Věznice tehdy opustilo přes 23 tisíc lidí z tehdejších 31 tisíc vězňů.⁵ Na grafu je také názorně vidět, jak se v období počínajícím rokem 1999 začal významně uplatňovat trest obecně prospěšných prací, ale i ostatní alternativy. Toto dokládají i následující tabulky a grafy uvedené v kapitole 6.1. Od roku 2002 je opět zřetelný začínající nárůst počtu odsouzených v českých věznicích, který se v současné době blíží hranici 20 tisíc. Podle informací Vězeňské služby ČR je současná kapacita českých věznic překročena o téměř 3 tisíce vězněných osob. Zvyšující se počet odsouzených v českých věznicích je však

⁴ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY – Generální ředitelství – Statistiky – *Statistické ročenky 2000–2010* [online]. © 2009 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

⁵ ČESKÁ TELEVIZE - ČT24 - Domáci - *První krok Václava Havla v úřadu - rozsáhlá amnestie* [online]. 2011 [cit. 2011-10-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/76696-prvni-krok-vaclava-havla-v-uradu-rozsahla-amnestie/>

také úměrný zvyšujícím se nákladům na jednu vězněnou osobu. S vyšším počtem vězněných osob přímo souvisí i náklady Vězeňské služby ČR, která je pověřena plněním úkolů spojených s výkonem trestu odnětí svobody a s výkonem vazby. Vyrůstají jak mzdové náklady na zvyšující se počet zaměstnanců vězeňské služby, tak i náklady spojené s technickým zabezpečením věznic. A stejně tak nelze opomenout rostoucí náklady na poli energií, potravin i služeb. Průměrné náklady na jednu vězněnou osobu v jednom dni v českých věznicích ukazuje graf 2.

Graf 2: Vývoj průměrných nákladů na jednu vězněnou osobu v jednom dni v letech 1997–2010⁶

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
468,76	479,16	507,34	549,15	626,20	815,43	884,29
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
849,08	858,33	872,27	920,84	895,28	885,02	847,27

⁶ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY – Generální ředitelství – Statistiky – *Statistické ročenky 2000–2010* [online]. © 2009 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://vs-cr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

Výsledkem změn v trestní politice mnoha evropských států, které měly vést ke snížení počtu odsouzených ve věznicích, bylo vytvoření podmínek, jež umožňovaly uplatnění alternativních způsobů řízení před soudem a využití alternativních řešení v trestních věcech.

Smysl alternativy v trestním právu nejlépe vystihuje její čtyřbodová definice:

- Alternativa je volba trestu nespojeného s odnětím svobody. Je ukládán pachateli, který by jinak byl odsouzen k trestu odnětí svobody.
- Alternativa trestu odnětí svobody nesmí zahrnovat žádnou ztrátu svobody. Jinak by mohlo jít pouze o vylepšení trestu odnětí svobody, o jeho lepší a humánnější výkon.
- Pachatel musí být schopen vyhovět stanoveným podmínkám, to se týká zejména výše ukládaného peněžitého trestu.
- Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná trestnému činu a délce trestu odnětí svobody, který by jinak byl za trestný čin uložen.⁷

Z hlediska alternativního řešení k potrestání trestem odnětí svobody můžeme v této souvislosti rozeznávat alternativy v oblasti trestního práva a alternativní postupy. V oblasti trestního práva hmotného se jedná o všechny tresty nespojené s bezprostředním odnětím svobody, především však o trest OPP, podmíněné odsouzení doplněné vhodně stanovenými přiměřenými povinnostmi nebo přiměřenými omezeními, tresty s probačními prvky, peněžitý trest a trestním zákoníkem nově zavedený trest domácího vězení. Procesními alternativami jsou tzv. odklony v trestním řízení, mezi které patří zejména řízení o schválení narovnání, řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání a řízení o vydání trestního příkazu. Alternativní postup představuje mediace, kterou se rozumí mimosoudní zprostředkování vyřešení sporu mezi obviněným a poškozeným, kterou lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.⁸

Je zřejmé, že ukládání a výkon alternativních trestů a rovněž využití možností alternativních procesních postupů je podstatně levnější než tradiční výkon trestu odnětí svobody a projednání věci ve standardním hlavním líčení. Zároveň však alternativní tresty přinášejí i další pozitivní společenské přínosy, a to v souvislosti s účinnou

⁷ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., *Sociální ochrana*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 111.

⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 15-16.

prevencí kriminality a příznivějším vnímáním justičního systému osobami, které dostaly možnost aktivně se podílet na řešení případu, jenž se jich týká.

Možnost podílet se aktivně na řešení trestní věci by měli dostat zejména pachatel a oběť trestného činu, neboť právě jich se spáchaný trestný čin nejvíce dotkl. Přejít těchto osob z pozice objektu řízení do postavení aktivních subjektů může usnadnit využití metod probační a mediační práce a dalšího rozšíření možností projednání a rozhodnutí některých trestních věcí odklonem od standardního soudního jednání. Činnost justičního systému je možné zefektivnit vytvořením předpokladů pro to, aby bylo možné vyjít vstříc stranám trestního řízení, a také tím, že ve standardním soudním jednání budou projednány jen takové případy, u nichž je to nezbytné například s ohledem na nutnost rozsáhlého dokazování.

2.3.1 Restorativní justice

Formy alternativního řešení trestních věcí vycházejí z konceptu restorativní justice. Základem je snaha o dosažení co nejlepšího výchovného a preventivního účinku. Možnosti praktického využití těchto forem řešení jsou nejen v České republice, ale i ve všech ostatních zemích omezeny právním rámcem, ve kterém se musí pohybovat. Koncept restorativní či obnovující justice přistupuje k trestnému činu tak, že v něm spatřuje především poškození jedné osoby jinou, a nikoliv tedy útok na stát a poškození veřejných zájmů. Zaměřuje se na konflikt, který vznikl mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem.

Do českého trestního práva začaly myšlenky restorativní justice pronikat postupně ve druhé polovině 90. let 20. století. Myšlenky restorativní justice se pak promítly i do koncepce nového zákona o PMS a již samotný název služby odráží vliv restorativní justice. Ta je spojena s několika klíčovými principy a hodnotami. Každá konfliktní událost a každý spáchaný trestný čin je specifický, a proto nelze stanovit univerzální restorativní program nebo techniku. Určitý směr však ukazují následující principy a hodnoty restorativní justice, mezi které patří respekt, odpovědnost, dialog, participace, vyváženost, dobrovolnost, pospolitost a individualita.⁹

⁹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 33-34.

2.3.3 Srovnání konceptů restorativní a retributivní justice

Koncept retributivní (odplatné či trestající) justice je na rozdíl od restorativní justice zaměřen na stát, respektive na to, že primární obětí trestného činu je stát. Všechny síly i prostředky jsou proto zaměřovány na ochranu státu a společnosti před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Konkrétnímu poškozenému ze spáchaného trestného činu je přisuzováno spíše jen pasivní postavení, takže se na výkonu trestní justice podílí jen v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody. Model trestající justice do značné míry potlačuje preventivní prvky působení na obviněného s ohledem na spáchaný trestný čin.

Základní rozdíly mezi koncepty restorativní a retributivní justice:

Restorativní justice	Retributivní justice
<ul style="list-style-type: none">• Trestný čin je chápán jako škoda oběti,• vytvářejí se závazky a povinnosti,• jde o odstranění škody způsobené oběti,• společná náprava za účasti poškozeného, pachatele a dalších zainteresovaných účastníků.	<ul style="list-style-type: none">• Trestný čin je chápán jako útok na stát,• porušením zákona vznikla vina,• hlavní důraz je kladen na potrestání pachatele,• uznání viny pachatele a uložení trestu.
Zajímá nás	Zajímá nás
<ul style="list-style-type: none">• Komu vznikla škoda?• Komu vznikají způsobením škody závazky a povinnosti?• Jaké jsou potřeby obětí?	<ul style="list-style-type: none">• Jak byl porušen zákon?• Kdo je pachatelem trestného činu?• Jak má být pachatel potrestán?

Shrnutí

Hlavním cílem alternativního řešení trestních věcí je odpovídající reakce na spáchaný trestný čin spojená s odstraněním nežádoucích účinků retributivní justice. Alternativní postupy postihu trestné činnosti napomáhají urychlení, zjednodušení a zefektivnění trestního řízení, omezují výchovně nežádoucí zásahy do života obviněného a přispívají k prevenci kriminality.

Netradiční způsoby hledání vhodného řešení jednotlivých trestních věcí omezují stigmatizaci nejen obviněných, ale i poškozených, což je důležité zejména u mladistvých osob, jejichž rozumový a mravní vývoj může být narušen mnohem snadněji, než je tomu u dospělých jedinců. Bezprostřední kontakt s obviněným a obětí trestného činu i jejich blízkým sociálním okolím při alternativních způsobech řešení trestních věcí zároveň umožňuje hlubší objasnění příčin trestné činnosti a rovněž komplexnější zohlednění zájmů a potřeb všech dotčených subjektů, než je tomu ve standardním řízení.

Jsem přesvědčen o tom, že nevhodně uložený trest odnětí svobody namísto trestu alternativního, pachateli napomáhá přizpůsobit se spíše v kriminálním prostředí než ve společnosti. Z takto odsouzených se pak mohou stávat recidivisté, kteří budou dále páchat i závažnější trestné činy, než pro jaké byli např. jako prvopachatelé odsouzeni.

Myslím si, že rostoucí finanční náklady na vězněné osoby jsou dostatečným důvodem pro ukládání alternativních trestů v případech, kdy není uložení trestu odnětí svobody za spáchaný trestný čin vzhledem k jeho škodlivosti jedinou možností k naplnění účelu trestu.

3 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V ČR

Trest OPP je v současnosti považován za jednu z hlavních alternativ k trestu odnětí svobody. Je zakotven v právních úpravách mnoha zemí Evropy, kde spočívá v povinnosti vykonat určitý počet hodin práce ve prospěch společnosti.

Platná česká právní úprava dle ustanovení § 62 odst. 3 TZk uvádí: *„Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného.“*

Ve své podstatě představuje trest obecně prospěšných prací druh legální nucené práce, která je realizována ku prospěchu společnosti. Odsouzený je navíc podroben jednak kontrole nad výkonem trestu a jednak i kontrole, jestli po dobu výkonu trestu vedl řádný život a vyhověl i případným uloženým omezením a povinnostem. Trest obecně prospěšných prací pro odsouzeného znamená újmu spočívající v zásahu do jeho volného času a v povinnosti pracovat bezplatně pro obecně prospěšné instituce. Platí přitom, že práce je klíčovým výchovným prvkem tohoto trestu a přispívá k sociální a pracovní adaptaci odsouzeného pachatele.

3.1 Zavedení trestu obecně prospěšných prací do právního řádu ČR

Zavedení trestu OPP do českého právního řádu bylo vedeno snahou po hledání alternativních způsobů řešení trestních věcí. Trest OPP jako alternativa k NEPO byl do trestního zákona č. 140/1961 Sb. (dále starý TZ) zaveden novelou č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. ledna 1996.

Jak uvádí důvodová zpráva k návrhu tohoto zákona, byla vláda při tvorbě této novely trestního zákona motivována především vzrůstající kriminalitou a zvyšujícím se počtem odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který vede k přeplňování vězeňských zařízení a znesnadňuje výchovné působení na odsouzené. Návrh rozšířit

rejstřík tzv. alternativních trestů o nový druh – trest obecně prospěšných prací – vycházel z právní úpravy států, kde je tento druh alternativního trestu již delší dobu úspěšně využíván. Zřejmě i tento zahraniční úspěch byl významným impulsem pro zavedení trestu OPP do našeho trestního práva.

Podmínky pro uložení trestu OPP byly novelou trestního zákona nastaveny tak, aby se tento druh trestu uplatnil především u pachatelů, jejichž trestná činnost je pro společnost méně nebezpečná, za které není potřeba ukládat trest odnětí svobody a z nějakého konkrétního důvodu nepostačuje uložení trestu peněžitého. Jedná se o trestné činy, za které trestní zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala pět let. Proč byla stanovená takto, podle mého názoru příliš vysoká horní hranice trestu odnětí svobody, který má trest OPP nahrazovat, není z důvodové zprávy zřejmé. Vůjtěch uvádí, že z této zprávy ani odjinud nelze zjistit, na základě jakých hledisek byla tato horní hranice stanovena, a konstatuje, že takto stanovená maximální hranice trestní sazby byla přijata bez jakéhokoliv rozboru a neodpovídá zahraničním úpravám trestu OPP.¹⁰ Takto stanovenou horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody prakticky neupravil ani nový trestní zákoník, podle kterého lze uložit trest OPP za přečiny, tj. nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. O této sazbě dále pojednává sedmá kapitola, ve které je zmíněn trest OPP *de lege ferenda*.

Trest OPP má být ukládán především za projevy vandalství, výtržnictví nebo za méně závažnou majetkovou trestnou činnost, kde je vhodné na pachatele působit i veřejným míněním. Trest může být uložen samostatně nebo vedle jiného trestu s výjimkou trestu odnětí svobody a spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce ve prospěch obce při údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiné obdobné práce sledující obecný prospěch. Výměra trestu je stanovena ve výši od 50 do 400 hodin s možností uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení. OPP je odsouzený povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. V případě, že pachatel nevedl řádný život nebo zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest, přemění soud trest nebo jeho zbytek v trest

¹⁰ Blíže viz VŮJTĚCH, J. et al. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998, s. 86-88.

odnětí svobody. Poměr byl stanoven tak, že i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu OPP se počítají za jeden den odnětí svobody. Po vykonání trestu, nebo bylo-li od výkonu či jeho zbytku pravomocně upuštěno, se na pachatele, kterému byl uložen, hledí, jako by nebyl odsouzen.

S účinností od 1. ledna 2002 byla právní úprava trestu OPP významným způsobem novelizována zákonem č. 265/2001 Sb. Uložení trestu OPP je od této chvíle považováno za alternativu k jakémukoliv trestu a lze jej tak uložit všude, kde k dosažení účelu trestu není třeba jiné sankce. Novelou byl také podstatně rozšířen okruh prací i na jiné obdobné činnosti, které jsou provozovány ve prospěch dále uvedených subjektů. Bylo stanoveno, že práce jsou vykonávány ve prospěch jak obcí, tak i ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Novela výslovně zakázala vykonávat práci k výdělečným účelům. Další významnou změnou oproti předchozí právní úpravě bylo zavedení stanoviska pachatele k možnosti uložení tohoto trestu, ke kterému má soud spolu s jeho zdravotní způsobilostí přihlídnout, a stanovení překážek, které se nezapočítávají do doby určené pro výkon trestu.

Další významnou změnu v právní úpravě trestu OPP přinesla až rekonstrukce trestního práva spojená s přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., jehož současné znění týkající se trestu OPP je popsáno dále.

Jsem přesvědčen, že zařazení trestu obecně prospěšných prací do českého trestního práva velmi dobře doplnilo systém alternativních trestů. Jeho postupné další zdokonalování na poli právní úpravy na základě již našich vlastních tuzemských zkušeností z něj vytváří kvalitní institut českého trestního práva.

3.2 Podmínky uložení trestu obecně prospěšných prací

Trest OPP představuje důležitou alternativu trestu odnětí svobody, jak vyplývá i z ustanovení § 53 odst. 1 věta druhá TZk, podle kterého není možné uložit trest OPP vedle trestu odnětí svobody. Z důvodu možnosti přeměny trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody a ze systematického zařazení trestu OPP je možné dovodit, že jde o takový druh trestu, který je pro odsouzeného přísnější než zákaz činnosti, neboť znamená pro odsouzeného vyšší míru omezení. Naproti tomu ve vztahu k trestu domácímu vězení je trest OPP prací trestem mírnějším, a to nejen s ohledem na systematickou řazení trestů v trestním zákoníku, ale rovněž proto, že náhradní trest odnětí

svobody za trest domácího vězení se vždy vykoná celý, tedy bez ohledu na nevykonaný zbytek trestu domácího vězení, jenž byl zmařen. Ve vztahu k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody nelze považovat trest OPP za mírnější trest, neboť je vždy rozhodující i výměra těchto druhů trestů a také jejich dopad na odsouzeného.

Protože trest OPP je obecným druhem trestu a jeho uložení není podmíněno tím, že je uveden ve zvláštní části trestního zákoníku v sankci za příslušný trestný čin, ustanovení § 62 odst. 1 TZk obsahuje jediné kritérium pro vymezení okruhu trestných činů, za jejichž spáchání lze uložit tento druh trestu. Jde o trestné činy, které jsou přečiny ve smyslu ustanovení § 14 odst. 2 TZk, jimiž se podle legální definice rozumí všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.¹¹

Trest OPP je tedy možné uložit za jakýkoli přečin bez ohledu na způsob jeho spáchání, druh a rozsah následku či formu zavinění. Jedná-li se o souběh trestných činů, pak všechny musejí být přečiny. Trest OPP může být uložen buď jako samostatný trest, anebo také vedle jiného přípustného druhu trestu. Nejčastěji je trest OPP ukládán vedle trestu zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel. Možnost uložení trestu OPP jako samostatného druhu trestu je podmíněna důvodným předpokladem, že s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu (přečinu) a s ohledem na osobu a poměry pachatele nebude uložení jiného trestu již třeba.

Soud však trest obecně prospěšných prací neuloží, jde-li o pachatele, kterému byl trest OPP v době předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody. Trestní zákoník umožňuje uložit trest OPP i v případech, kdy není ve zvláštní části stanoven.¹² Podmínky pro uložení trestu obecně prospěšných prací jsou v zákoně vymezeny tak, aby se mohl tento druh trestu aplikovat u pachatelů méně závažné trestné činnosti, na něž není nezbytné působit trestem odnětí svobody a z určitých důvodů rovněž nepostačuje uložení jiného druhu trestu, ať již samostatného, anebo v kombinaci s dalším trestem nespojeným s odnětím svobody.

Domnívám se, že velmi důležitou roli při ukládání této formy trestu hraje kvalitní výběr vhodných pachatelů. Myslím si, že by tento trest měl být ukládán spíše

¹¹ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 732.

¹² JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 379.

jen prvopachatelům, nikoliv recidivistům. Soudy by měly klást důraz na to, aby měly dostatečné informace o osobě pachatele a jeho motivaci tento druh trestu vykonat. To znamená, zdali se jedná o osobu s dostatečnými pracovními návyky nebo případně jen o jedince, který chce uložením trestu OPP oddálit uložení trestu odnětí svobody. Nekvalitní výběr vhodných pachatelů totiž může vést k nízké vykonatelnosti tohoto trestu a jeho neplnění k jeho budoucí přeměně v trest odnětí svobody.

3.3 Výměra trestu obecně prospěšných prací

Trest OPP může být dospělému odsouzenému uložen ve výměře od 50 do 300 hodin. Podle stávající právní úpravy může nyní soud uložit trest OPP bez ohledu na to, že trest stejného druhu již byl pachateli uložen dřívějším rozsudkem či trestním příkazem a dosud nebyl vykonán, takže celkový součet výměry dříve uloženého a dosud nevykonaného trestu OPP a výměry nově ukládaného trestu může překročit hranici 300 hodin.

Ve srovnání s dřívější právní úpravou byla snížena horní hranice ze 400 hodin na 300 hodin. Neplatí také již omezení maximální výše hodin obecně prospěšných prací, které vyplývalo z ustanovení § 36 starého TZ, takže soud může ukládat trest OPP bez ohledu na to, že trest stejného druhu již byl odsouzenému uložen jiným rozhodnutím a dosud nebyl vykonán.

Na dobu trestu OPP může soud uložit rovněž přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, jejichž dodržování je stěžejním hlediskem pro posouzení, jestli odsouzený v době výkonu trestu OPP vedl řádný život, a pokud tomu tak není, zda nepřichází v úvahu přeměna tohoto trestu v trest nepodmíněný. V případě, že pachatel spáchal trestným činem škodu, soud zpravidla uloží, aby ji podle svých sil nahradil, přičemž tato povinnost se odsouzenému ukládá jen na dobu výkonu trestu OPP, tedy na dobu od odsouzení do skončení výkonu tohoto trestu.

3.4 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost

Při ukládání trestu OPP je soud povinen podle ustanovení § 64 TZk přihlížet ke stanovisku pachatele (vzor viz příloha č. I), k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu. Uložení trestu OPP není podmíněno souhlasem pachatele s tímto druhem trestu. Odsouzený má ovšem právo vyjádřit se k tomu, zda mu má být trest OPP

uložen a případně za jakých podmínek. Může se tedy vyjádřit k výměře trestu, druhu prací nebo ve prospěch kterého subjektu chce případně práce vykonávat. Soud by se měl v odůvodnění rozsudku s těmito stanovisky pachatele náležitě vypořádat, a to bez ohledu na to, zda jim vyhověl či nikoliv.

Překážkou pro uložení trestu OPP může být zdravotní způsobilost pachatele, k níž je nezbytné přihlížet i ve vykonávacím řízení při stanovení konkrétního druhu prací, místa výkonu a doby výkonu. Vzhledem k tomu, že pracovní náplň při výkonu trestu OPP nemusí být jen manuální činnost, musí soud v rámci rozhodování o uložení tohoto trestu respektovat nejen tělesnou způsobilost, ale také duševní stav pachatele.

Důsledkem respektování zdravotního stavu odsouzeného je i skutečnost, že trest OPP nelze uložit pachateli, který je zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce. V takovém případě by totiž trest nebyl vykonatelný a nemělo by ani smysl ho ukládat. Pro závěr o tom, zda je pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce, musí mít soud dostatečný podklad v odpovídajících důkazech, zejména pak v lékařské zprávě, v odborném vyjádření a ve složitějších případech nelze vyloučit ani potřebu znaleckého posudku.¹³

Domnívám se, že postoj pachatele je k uložení trestu OPP důležitý. Obzvláště jde o to, aby nesouhlasné stanovisko pachatele k tomuto druhu trestu nebylo jeho budoucí překážkou k jeho řádnému výkonu, což by následně vedlo k přeměně na trest odnětí svobody. Samozřejmě také věřím tomu, že se může vyskytnout určité procento případů, kdy obviněný bude s uložení trestu OPP souhlasit jen z toho důvodu, aby oddálil uložení trestu odnětí svobody, nebo z toho důvodu, že doufá, že se povinnosti vykonat tento trest posléze vyhne, např. ze zdravotních důvodů.

3.5 Výkon trestu obecně prospěšných prací

Podle ustanovení § 65 odst. 1 TZk je odsouzený povinen obecně prospěšné práce vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky nebo byl ve vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody. To, že je odsouzený

¹³ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 746.

povinen trest obecně prospěšných prací vykonat sám, je projevem osobní povahy tohoto druhu trestu postihujícího jen odsouzeného.

Trest obecně prospěšných prací zahrnuje řadu specifík:

- 1) Jedná se o největší agendu Probační a mediační služby ČR v rámci vykonávacího řízení – naprostá většina případů PMS spadá právě do oblasti trestu obecně prospěšných prací.
- 2) Jedná se o nejvyšší počet subjektů angažovaných na zajištění výkonu trestu (orgány činné v trestním řízení, PMS ČR a státní i nestátní instituce).
- 3) Jedná se o nejnáročnější koordinační činnost při zajištění výkonu tohoto trestu – management obecně prospěšných prací vyžaduje nejen koordinaci se subjekty daného soudního okresu, ale také spolupráci se soudy celé České republiky. Zavedení a aktualizace katalogů poskytovatelů míst pro výkon obecně prospěšných prací, ale také komunikace s poskytovateli, se soudci a s vyššími soudními úředníky představují základní předpoklady pro fungování této alternativy. Selhání některé z těchto složek může vést k problémům při zajištění výkonu trestu OPP, například nerespektování požadavků poskytovatele soudci může vést ke ztrátě poskytovatelů, liknavost PMS při řešení problémů může mít stejný důsledek nebo zdlouhavá jednání o přeměnách trestů zatěžují PMS i poskytovatele. V rámci trestu OPP je nutné vyvážit komunikaci všech těchto subjektů tak, aby byl trest ukládán a vykonáván v souladu se zákonem, v souladu s účelem a filozofií alternativních trestů a aby zbytečně nezatěžoval angažované složky, zejména pak poskytovatele obecně prospěšných prací.¹⁴

3.5.1 Nařízení výkonu trestu

Odsouzený vykonává trest OPP v obvodu soudu, ve kterém bydlí, a jen s jeho souhlasem může být trest vykonáván i mimo tento obvod. Jakmile se trestní příkaz nebo rozsudek, podle něhož se má vykonat trest OPP, stane vykonatelným, zašle soud na pokyn vyššího soudního úředníka jeho opis s doložkou právní moci probačnímu úředníkovi.

¹⁴ ŠTERN, P., OUŘEDNÍKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 94.

Podle ustanovení § 336 odst. 2 TR o druhu a místě výkonu OPP rozhodne okresní soud, který obecně prospěšné práce uložil, na návrh probačního úředníka, který pro něj vypracuje „Podklad pro vydání usnesení o nařízení trestu OPP“ (vzor viz příloha č. II). Probační úředník v návrhu vychází z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a rovněž přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí. Při stanovení druhu a místa výkonu OPP postupuje v součinnosti se střediskem PMS v obvodu soudu, ve kterém má být trest vykonáván. Má-li být trest OPP vykonáván mimo obvod okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, je součástí návrhu probačního úředníka také písemný souhlas odsouzeného s tímto výkonem.

Stejnopis rozhodnutí soudu o druhu a místě výkonu OPP zašle soud příslušnému středisku PMS a zároveň pověří opatřením probačního úředníka kontrolou nad výkonem tohoto trestu. V rozhodnutí o nařízení trestu OPP soud odsouzeného poučí o jeho povinnosti dostavit se do 14 dnů ode dne oznámení usnesení o nařízení trestu OPP na příslušné středisko PMS v obvodu soudu, v němž má být trest vykonáván, a to z důvodu projednání podmínek výkonu trestu. Zároveň soud v usnesení odsouzeného poučí o jeho povinnosti dostavit se v den stanovený probačním úředníkem, který je pověřen kontrolou nad výkonem tohoto trestu, na obecní úřad nebo k instituci, u níž má být trest vykonáván.

O případné změně druhu a především pak místa výkonu obecně prospěšných prací rozhoduje soud, jenž trest OPP uložil, a to buď na návrh odsouzeného, anebo probačního úředníka, který provádí kontrolu nad výkonem tohoto trestu. Jakmile toto rozhodnutí, v praxi často aplikováno jako opatření, nabude právní moci, vyrozumí o tom soud příslušné středisko PMS a zároveň opět pověří příslušného probačního úředníka kontrolou nad výkonem trestu.

Pro zabezpečení výkonu trestu OPP je klíčová součinnost probačního úředníka s příslušným obecním úřadem nebo institucí, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány. Pokud odsouzený nesplní povinnost dostavit se do 14 dnů ode dne oznámení usnesení o nařízení trestu OPP na příslušné středisko PMS nebo povinnost dostavit se ve stanovený den na obecní úřad nebo instituci, u nichž mají být obecně prospěšné práce vykonávány, anebo bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu například tím, že zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest

nebo jinak maří výkon tohoto trestu, probační úředník tuto skutečnost bezodkladně sdělí soudu, který trest OPP nařídil.

Probační úředník rovněž bezodkladně sděluje soudu, kdy odsouzený trest OPP vykonal. Stejně jako i u jiných druhů trestů nespojených s odnětím svobody existuje u trestu OPP zákonná fikce, že se na odsouzeného hledí, jako by nebyl odsouzen. Vznik této fikce nastává právě dnem, kdy byl trest OPP vykonán. O výkonu trestu OPP následně soud informuje Rejstřík trestů, který tuto skutečnost zaznamená do rejstříku trestů odsouzeného.

Jestliže byl odsouzenému vedle trestu OPP uložen například trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel nebo peněžitý trest za přečin spáchaný z nedbalosti, účinky fikce neodsouzení nastávají až teprve poté, co jsou splněny podmínky pro vznik fikce i u ostatních těchto trestů. Pokud ovšem byl vedle trestu OPP uložen ještě jiný druh trestu než zákaz činnosti nebo peněžitý trest za přečin z nedbalosti, účinky fikce neodsouzení nenastávají ze zákona, ale až na základě rozhodnutí příslušného soudu o zahlázení odsouzení, neboť platí, že zahladit je možné jen celé odsouzení ve vztahu ke všem uloženým trestům.

3.5.2 Odklad a přerušování výkonu trestu

Rozhodnutí o odkladu výkonu trestu OPP má za následek, že předchozí rozhodnutí, podle něhož se má vykonávat tento trest, nelze po dobu uvedenou v usnesení o odkladu vykonat. O odkladu výkonu trestu podle ustanovení § 339 TR rozhodne buď předseda senátu, anebo vyšší soudní úředník toho soudu, který je příslušný k rozhodování o výkonu tohoto trestu. Rozhodnutí o odkladu trestu OPP by měl soud učinit z úřední povinnosti, a to tehdy, když zjistí, že jsou pro takové rozhodnutí dány podmínky. V praxi se však zpravidla čeká na podnět odsouzeného a teprve poté je soudem o odkladu trestu rozhodnuto.

Před rozhodnutím podle ustanovení § 339 TR je nezbytné, aby měl soud k dispozici lékařskou zprávu o zdravotním stavu odsouzeného, z které vyplývá, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není odsouzený schopen trest vykonal. Zákon stanoví dvě základní možnosti jejího opatření, a sice že ji buď předloží sám odsouzený, anebo si ji vyžádá soud se souhlasem odsouzeného. Jestliže však odsouzený zprávu o svém zdravotním stavu ke své žádosti nepřiloží a ani přes výzvy

soudu ji dodatečně nedodá, případně ani neudělí soudu souhlas s vyžádáním lékařské zprávy soudem, předseda senátu nebo vyšší soudní úředník další šetření z vlastní iniciativy neprovádí a žádosti odsouzeného tak nevyhoví.

Podle ustanovení § 339 odst. 2 TR výkon trestu OPP na těhotné ženě nebo na matce novorozeného dítěte předseda senátu nebo vyšší soudní úředník odloží nebo přeruší na dobu jednoho roku po porodu. Důvodem je, aby výkonem trestu nebyl ohrožen zdravotní stav během jejího těhotenství, přispět k nerušenému vývoji očekávaného dítěte a umožnit jí po určitou dobu po porodu řádnou péči o narozené dítě. V případě, že bylo s ohledem na těhotenství odsouzené rozhodnuto o odkladu výkonu trestu OPP, avšak těhotenství odsouzené skončilo jinak než porodem, případně odsouzená porodila mrtvé dítě nebo se o živě narozené dítě řádně nestará, soud odklad výkonu trestu odvolá. O odvolání odkladu nebo přerušení výkonu trestu OPP rozhoduje předseda senátu nebo vyšší soudní úředník z úřední povinnosti, a to tehdy, jakmile pominou důvody k jejich dalšímu trvání. Proti usnesení je opět přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.

Z jiných důležitých důvodů může předseda senátu nebo vyšší soudní úředník výkon trestu OPP odložit na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl trest OPP uložen, nabylo právní moci. Důležitými důvody jsou jakékoliv důvody přechodné povahy, kromě těch, které se týkají zdravotního stavu odsouzeného, pro které by byl bezodkladný výkon trestu pro odsouzeného nebo jemu blízké osoby mimořádně tíživý nebo by byl spojen s dalšími následky, které zákon nepředpokládá. O odkladu lze v tomto případě rozhodnout i opakovaně, pokud však celková doba odložení nepřevyšší tři měsíce ode dne, kdy rozhodnutí, jímž byl trest OPP uložen, nabylo právní moci.¹⁵

O odkladu nebo přerušení výkonu trestu OPP může soud rozhodnout i opakovaně za předpokladu, že důvody pro takové rozhodnutí stále trvají. Pokud se ovšem ukáže, že dalšího odkladu nebo přerušení již není třeba, neboť důvody pro jeho povolení pominuly, anebo ho není třeba na celou původně stanovenou dobu, předseda senátu nebo vyšší soudní úředník rozhodne o odvolání odkladu nebo o odvolání přerušení výkonu trestu, případně o zkrácení doby, na kterou se odklad či přerušení výkonu trestu povoluje. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost k nadřízenému

¹⁵ ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F. *Trestní řád. Komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 1963.

soudu prostřednictvím soudu prvoinstančního, přičemž podaná stížnost má odkladný účinek.

Rozhodnutí podle ustanovení § 339 TŘ má formu usnesení. Usnesení o odkladu nebo přerušení výkonu trestu se oznamuje státnímu zástupci a odsouzenému, přičemž proti rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Soud je povinen o odkladu či přerušení a o předpokládaném nástupu výkonu trestu informovat obecní úřad, kterému bylo nařízení výkonu trestu OPP zasláno, nebo obecně prospěšnou instituci, u níž se mají obecně prospěšné práce vykonávat. Děje se tak po nabytí právní moci usnesení. Doba, po kterou lze odklad nebo přerušení výkonu trestu uložit, je omezena jen tím, jak dlouho trvají skutečnosti na straně zdravotního stavu odsouzeného, které brání ve výkonu trestu.

Jestliže předseda senátu nebo vyšší soudní úředník rozhodne z podnětu odsouzeného, že odklad nebo přerušení výkonu trestu OPP nepovoluje, není možné s ohledem na odkladný účinek stížnosti před právní mocí takového rozhodnutí nařídit, aby se s výkonem trestu obecně prospěšných prací započalo nebo případně v jeho výkonu pokračovalo.

3.5.3 Upuštění od výkonu trestu

Podle ustanovení § 340a odst. 1 TŘ předseda senátu upustí od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat. Rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu OPP má za následek, že trest nebo jeho zbytek se s konečnou platností nevykoná, případně že se nebude v jeho výkonu pokračovat, a to přesto, že rozhodnutí (rozsudek nebo trestní příkaz), podle kterého byl trest OPP uložen, zůstává v právní moci a je tak formálně vykonatelné.

Rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu OPP je podmíněno změnou zdravotního stavu odsouzeného v porovnání se stavem v době, kdy byl trest uložen, přičemž tato změna zdravotního stavu odsouzenému dlouhodobě brání vykonat trest OPP. Jde o takové změny zdravotního stavu, které jsou vyvolány zejména závažnou nevyhlášenou nemocí nebo nemocí, která zanechává trvalé poškození organismu, případně úrazem s podobnými následky. Jedná-li se jen o změnu zdravotního stavu

přechodného rázu, přichází v úvahu rozhodnutí o odkladu nebo přerušení výkonu tohoto trestu podle ustanovení § 339 odst. 1 TR.

Upustit od výkonu trestu OPP je možné jak před nástupem trestu (tedy před jeho zahájením), tak i v průběhu jeho výkonu. K rozhodnutí je vždy příslušný soud, který trest obecně prospěšných prací nařídil. Rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu OPP má formu usnesení, proti kterému je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.

Jakmile usnesení nabude právní moci, hledí se na odsouzeného tak, jako by nebyl odsouzen. Soud je povinen po nabytí právní moci usnesení o upuštění od výkonu trestu OPP jednak vyrozumět o této skutečnosti Rejstřík trestů a jednak je povinen pravomocné rozhodnutí zaslat příslušnému středisku PMS a také instituci, u které již případně byl výkon trestu OPP nařízen.

3.5.4 Rozhodování o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody

Trestní zákoník ve svém ustanovení § 65 odst. 2 uvádí: *„Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.“*

K rozhodování o přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku je příslušný soud, který trest obecně prospěšných prací nařídil. Aby soud mohl rozhodnout o přeměně trestu OPP v trest nepodmíněný, musí si ověřit, že odsouzený ve stanovené době trest nevykonával zaviněně. Zaviněným nevykonáváním trestu OPP tak není například onemocnění nebo úraz odsouzeného, pokud si ovšem takovou zdravotní újmu nezpůsobil úmyslně s cílem trestu obecně prospěšných prací se vyhnout. Za zaviněné nevykonání trestu OPP je možné rovněž považovat situace, kdy se odsouzený záměrně skrývá v zahraničí, aby se trestu obecně prospěšných prací vyhnul.

O přeměně trestu obecně prospěšných prací nebo o přeměně jeho zbytku v trest odnětí svobody, jakož i o ponechání trestu obecně prospěšných prací v platnosti při stanovení dohledu nebo dalších dosud neuložených přiměřených omezení, přiměřených povinností nebo případně výchovných omezení rozhodne bez zbytečného odkladu předseda senátu na návrh probačního úředníka pověřeného kontrolou nad výkonem tohoto trestu, na návrh obecního úřadu nebo instituce, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány, podaný prostřednictvím tohoto probačního úředníka, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.¹⁶

Podle ustanovení § 65 odst. 3 TZk může soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně tohoto trestu v trest odnětí svobody. Zároveň může:

- 1) stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled,
- 2) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti,
- 3) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku některé z výchovných opatření, je-li ve věku blízkém věku mladistvých.

Zahájení řízení o přeměně trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, popřípadě i nepravomocné rozhodnutí o této přeměně není samo o sobě překážkou pro pokračování ve výkonu trestu obecně prospěšných prací. Z tohoto důvodu je povinností soudu v řízení o přeměně vždy zjišťovat, zda a v jakém rozsahu odsouzený vykonal uložený trest obecně prospěšných prací ke dni rozhodnutí soudu. Po pravomocném rozhodnutí o přeměně trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody však již nepřichází v úvahu jeho další výkon.¹⁷

Předseda senátu, který rozhodl o přeměně trestu, rozhodne zároveň také o způsobu výkonu trestu odnětí svobody. Vydané soudní rozhodnutí má formu usnesení, proti kterému je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Právo stížnosti přísluší nejen státnímu zástupci a odsouzenému, ale rovněž také příslušnému středisku PMS, pokud podávalo návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody. Jakmile usnesení

¹⁶ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 751-752.

¹⁷ FRYŠTÁK, M. et al. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2008, s. 195.

o přeměně trestu OPP v trest nepodmíněný nabude právní moci, zašle soud jeho opis s doložkou právní moci jednak příslušnému středisku PMS a jednak instituci, u které byl trest OPP již nařízen k výkonu. Zároveň soud o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody vyrozumí i Rejstřík trestů.

3.5.5 Odpovědnost za škodu vzniklou při výkonu trestu OPP

Při výkonu trestu obecně prospěšných prací může dojít ke škodě na zdraví, majetku nebo případně i na životním prostředí stejně jako i při jiné lidské činnosti

Před zahájením samotného výkonu trestu je tak vhodné a v některých případech i povinné provést některé úkony. Mezi vhodné úkony můžeme zařadit výběr vhodné práce pro daného pracovníka vzhledem k jeho schopnostem, dovednostem a zdravotní způsobilosti. Mezi povinné patří podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, především řádné a prokazatelné poučení pracovníka o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, důsledné dodržování a kontrola dodržování právních předpisů, předepsaných postupů a návodů, používání předepsaných ochranných pomůcek a prevence rizik na pracovišti.

Odpovědnost za způsobenou škodu má obecně ten, kdo ji zavinil. V případě prací realizovaných v rámci výkonu trestu OPP odpovídá za škodu způsobenou třetí osobě jejich zadavatel, tedy obec nebo nevládní nezisková organizace (dále také NNO). Domnívám se, že právě obava obcí nebo jiných organizací z odpovědnosti za škody vzniklých při výkonu trestu OPP je pro tyto organizace velkou překážkou pro aktivnější zapojení do realizace tohoto trestu. Vhodným řešením je v tomto případě samozřejmě uzavření pojištění, které by krylo způsobené škody nejen na majetku, ale i na zdraví. Mohlo by se říci, že tím vzrostou zadavatelským organizacím náklady spojené s výkonem trestu, já se ovšem domnívám, že organizace se správným vedením již takové pojištění má už jenom kvůli zodpovědnosti za svou běžnou činnost, majetek a práci vlastních zaměstnanců. Myslím si, že větším problémem je pro zadavatele vzhledem k výkonu trestu OPP poskytování pracovních a ochranných pomůcek odsouzeným, kdy mají zřejmé obavy z toho, že tyto pomůcky odsouzení zpeněží a peníze použijí k vlastnímu prospěchu. Asi jediným možným řešením v případě, kdy zadavatel nebude mít k odsouzenému důvěru, je vydávání, používání a následné navrácení takových pomůcek vždy jen pod dohledem pověřeného zaměstnance.

3.6 Ukládání obecně prospěšných prací mladistvým pachatelům

Podle ustanovení § 2 písm. d) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění je mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok věku.

Trestní opatření v podobě obecně prospěšných prací lze za podmínek stanovených v trestním zákoníku uložit také mladistvému, a to s následujícími modifikacemi podle ustanovení § 26 odst. 1 ZSVM:

- 1) soud pro mládež je povinen vždy zajistit stanovisko mladistvého k možnosti uložení tohoto trestního opatření;
- 2) horní hranice sazby obecně prospěšných prací nesmí převyšovat polovinu horní hranice uvedené v ustanovení § 63 odst. 1 trestního zákoníku – mladistvému tedy lze uložit toto trestní opatření v podobě maximálně 150 hodin, přičemž obecná dolní hranice ve výměře 50 hodin platí i pro mladistvého;
- 3) obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvého;
- 4) soud pro mládež může vedle trestního opatření obecně prospěšných prací uložit mladistvému i vhodná výchovná opatření uvedená v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, a to případně se souhlasem mladistvého již v průběhu trestního řízení.¹⁸

Při úvahách soudu, zda postačí u mladistvého uložení trestu OPP jako samostatného trestního opatření, je nutné přihlížet nejen k účelu opatření obecně, ale také k účelu trestních opatření podle ustanovení § 24 odst. 2 ZSVM, který uvádí, že trestní opatření musí napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého. Mladistvému může soud vedle trestu OPP namísto přiměřených omezení a přiměřených povinností u dospělých pachatelů uložit vhodná výchovná opatření.

V případě přeměny trestního opatření obecně prospěšných prací u mladistvého odsouzeného postupuje soud pro mládež tak, že přemění trestní opatření podle stejných zásad jako u dospělého odsouzeného. U mladistvého ovšem nepřichází v úvahu zařazení do výkonu trestu odnětí svobody podle ustanovení § 56 trestního zákoníku, ale zařazení

¹⁸ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 731.

do věznice nebo do zvláštního oddělení pro mladistvé podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, pokud mladistvý ještě nepřekročil 19. rok svého věku. Pokud tento věk mladistvý již překročil, může soud pro mládež rozhodnout o zařazení mladistvého staršího 19 let do příslušného typu věznice tak, jak by postupoval soud u dospělého odsouzeného.

4 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR A POSKYTOVATELÉ OPP

Trest obecně prospěšných prací je alternativním trestem, který umožňuje pachateli méně závažné trestné činnosti odčinit své protiprávní trestné jednání vlastní aktivitou, a sice prací určenou obecně prospěšným účelům. Trest OPP je postaven tak, aby výhoda z jeho výkonu plynoucí pro obce a neziskové organizace převyšovala náklady spojené s jeho zabezpečením. Jestliže odsouzený svůj trest obecně prospěšných prací řádně vykoná a splní případně i další omezení či povinnosti uložené soudem, pak se po výkonu trestu může opět začlenit do společnosti bez stigmatizace záznamem ve výpise rejstříku trestů.

Na přímé realizaci trestu OPP se podílí orgány justice (soudy, státní zastupitelství, PMS ČR), orgány obcí a různé nevládní neziskové organizace. Na kvalitní spolupráci těchto orgánů závisí efektivnost trestu OPP. Cílem této kapitoly je objasnit činnost Probační a mediační služby ČR a orgánů obcí a různých NNO jakožto poskytovatelů obecně prospěšných prací.

4.1 Probační a mediační služba ČR a její činnost v rámci trestu OPP

Probační a mediační služba ČR byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, a to s účinností od 1. 1. 2001. Cílem zřízení bylo přispět k prosazování principů restorativní justice. Ze samotného názvu instituce vyplývá, že se soustřeďuje především na dvě základní činnosti, a to probaci a mediaci.

Probací se podle ustanovení § 2 zákona o PMS rozumí organizace a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu alternativních trestů, pomoc obviněnému a působení na něj za účelem vedení řádného života včetně dodržování soudem nebo státním zástupcem uložených podmínek. Mediaci lze pak chápat jako mimosoudní řešení konfliktu mezi obviněným a poškozeným vedoucí k urovnání jejich vzájemného konfliktního stavu. Mediaci lze provádět jen se souhlasem obviněného a poškozeného.

Trest OPP představuje podstatnou část činnosti Probační a mediační služby České republiky v rámci vykonávacího řízení (viz tab. 1), zahrnuje zajištění kontroly

nad výkonem tohoto trestu, práci s odsouzeným, spolupráci s poskytovateli míst pro výkon trestu OPP, komunikaci se soudy a v rámci přípravného řízení pak zjišťování, zda je nebo není vhodné uložit tento trest pachateli trestného činu. Přitom PMS rovněž zjišťuje stanoviska samotného pachatele k uložení trestu OPP a poskytuje podporu a pomoc poškozeným z trestné činnosti.

Tab. 1: Statistika nově evidovaných případů v rámci vykonávacího řízení u PMS ČR v letech 2005–2009¹⁹

Rok	Celkem evidováno	Případy dospělých klientů	OPP		Případy dětí ml. 15 let a mladistvých klientů	OPP	
			počet	% podíl z úkonů		počet	% podíl z úkonů
2005	20 491	18 541	13 803	74,4	1 950	669	31,1
2006	19 716	17 736	13 170	74,3	1 980	641	29,0
2007	21 846	19 578	14 038	71,7	2 268	694	27,2
2008	20 373	18 296	12 870	70,3	2 077	673	29,6
2009	20 539	18 416	12 951	70,3	2 123	742	35,2

Z tabulky 1 je zřejmé, že obecně prospěšné práce zaujímají významný podíl ze všech evidovaných úkonů v rámci vykonávacího řízení u PMS ČR. U případů dospělých klientů se tento podíl dlouhodobě pohybuje nad hranicí 70 %. To dostatečně dokládá, jaká činnost z úkolů PMS v rámci vykonávacího řízení zaujímá první místo. U mladistvých klientů se podíl evidovaných případů spojených s trestním opatřením OPP pohybuje okolo 30 % a podobně jako u dospělých klientů se v posledních několika letech výrazně nemění.

Pracovník PMS (dále probační úředník) plní při zajištění výkonu trestu OPP celou řadu rolí, přičemž zřejmě nejdůležitější je role koordinátora činnosti všech zúčastněných subjektů, a sice soudu, poskytovatele obecně prospěšných prací, obviněného a také spolupráce s poškozeným. Probační úředník je manažerem, který mapuje vhodné poskytovatele obecně prospěšných prací, získává nové poskytovatele, spolupracuje se současnými poskytovateli a zároveň aktivně komunikuje a spolupracuje

¹⁹ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY – statistiky (*Statistika PMS ČR 2005–2009*) [online]. 2002-2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>

se soudci a zejména s vyššími soudními úředníky, čímž zajišťuje řízení trestu obecně prospěšných prací v určeném soudním okrese.

Činnost PMS ČR v rámci trestního řízení při ukládání a výkonu trestu OPP lze rozdělit následovně:

1. Činnost středisek PMS v rámci přípravného řízení a řízení před soudem:
 - evidence případu,
 - práce s obviněným, získání stanoviska obviněného,
 - práce s poškozeným,
 - záruka zájmového sdružení,
 - vypracování zprávy pro soud k uložení trestu OPP doporučující nebo nedoporučující, jejíž součástí je stanovisko obviněného k uložení trestu OPP,
 - průběžné mapování aktuálních možností pro výkon trestu OPP u poskytovatelů v regionu.
2. Činnost středisek PMS v rámci trestního řízení ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu:
 - evidence případu,
 - postup před nařízením výkonu trestu OPP (příprava podkladů),
 - postup po nařízení výkonu trestu OPP (zahájení výkonu trestu, kontrola a evidence výkonu trestu, postup při neplnění podmínek výkonu trestu, změna místa výkonu trestu, odložení/přerušování/upuštění od výkonu trestu, přeměna trestu, ukončení práce s klientem),
 - práce s odsouzeným (kontrola vedení řádného života a plnění přiměřených povinností a omezení, realizace dohledu, pokud je soud uložil),
 - komunikace s poskytovatelem,
 - práce s poškozeným,
 - komunikace se soudem.²⁰

Činnost střediska PMS v rámci přípravného řízení a řízení před soudem spočívá ve zjišťování stanoviska odsouzeného k uložení trestu OPP a vyhodnocení rizik pro výkon tohoto trestu. Probační úředník na základě požadavku státního zástupce nebo soudce založí probační spis a zaeviduje klienta do probačního rejstříku. Následně pozve

²⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Metodický standard PMS v oblasti trestu obecně prospěšných prací*. 2011. 11 s. Dostupné z: PMS ČR – středisko Strakonice.

obviněného na konzultaci, kde jej seznámí s podmínkami trestu, s jeho průběhem a zjistí jeho případné stanovisko k tomuto trestu, případně již i předjedná místo výkonu. V případě, že se obviněný ke konzultaci nedostaví, ačkoli byl řádně vyzván, je to chápáno jako nezájem o spolupráci v přípravném řízení a probační úředník o tom neprodleně informuje příslušný soud. Probační úředník také kontaktuje poškozeného s nabídkou spolupráce na možnosti urovnání konfliktu mezi ním a obviněným. Na základě toho pak probační úředník vypracuje probační zprávu, kterou posílá zpět soudu. Tato zpráva by měla obsahovat rovněž případné rizikové faktory pro výkon trestu OPP, mezi které patří časové možnosti obviněného, jeho zdravotní stav, předchozí rozsah a druh trestné činnosti a osobní faktory obviněného (například zvýšená agresivita či závislost na psychotropních a omamných látkách). Výsledkem činnosti PMS tak může být buď doporučení uložení trestu OPP, anebo doporučení k odklonu v trestním řízení, případně doporučení k uložení zcela jiného trestu. Toto by mělo vést ke snížení počtu nevhodně uložených trestů OPP obviněným bez skutečného trvalého bydliště, těžce zdravotně postiženým nebo obviněným, kteří nemají dostatečný zájem tento trest vykonat.

Činnost středisek PMS v rámci trestního řízení ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu se nejprve soustřeďuje na přípravu podkladů pro vydání „Usnesení o nařízení výkonu trestu OPP“. Probační úředník pozve odsouzeného k jednání (vzor „pozvánky“ viz příloha č. III), na kterém mu předá podrobné informace o podmínkách a průběhu výkonu trestu a dojedná s ním konkrétní podmínky místa a způsobu výkonu trestu. Zjišťuje zejména jeho pracovní návyky, dovednosti, znalosti, aktuální zdravotní stav atd. Probační úředník pak na základě zjištěných informací vyhotoví podklady pro vydání „Usnesení o nařízení trestu OPP“ a ty pak předá jak soudu jako podklad pro nařízení výkonu trestu, tak i odsouzenému. Jakmile je výkon trestu OPP nařízen, je odsouzený povinen se do 14 dnů od oznámení druhu a místa výkonu OPP dostavit do střediska PMS. Je sjednán termín, ve kterém se musí odsouzený dostavit k poskytovateli, kde bude uzavřena příslušná dohoda o provádění obecně prospěšných prací. Odsouzený i poskytovatel totiž musí uzavřít dohodu, ve které jsou specifikována základní pravidla vzájemné spolupráce. Je rovněž stanoven harmonogram s konkrétními termíny pro výkon trestu OPP, přičemž tato dohoda zcela jasně vymezuje dobu, během níž je odsouzený povinen trest vykonat. Je-li to časově možné, zúčastní se jejich úvodního jednání i probační úředník.

Probační úředník provádí kontrolu výkonu prací minimálně jedenkrát za dva měsíce a její výsledek zaznamenává do probačního spisu. Dále také kontroluje, zda odsouzený vede řádný život, dodržuje soudem uložená omezení a povinnosti, nahrazuje škodu způsobenou poškozenému apod. Pokud zjistí, že odsouzený nevykonává trest řádně nebo nedodržuje soudem uložená omezení nebo povinnosti, sjedná si s odsouzeným schůzku, na které zjistí důvody tohoto chování. Pokud však i přesto nedojde k nápravě, zašle odsouzenému poslední výzvu k nástupu trestu OPP. Od té chvíle má odsouzený lhůtu 14 dnů, ve které by měl začít trest vykonávat. Pokud se tak nestane, podá probační úředník soudu návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody.

Ve chvíli, kdy odsouzený trest ve stanoveném rozsahu a době vykoná, oznámí tuto skutečnost probační úředník soudu společně s hodnocením výkonu trestu OPP. Také informuje soud o tom, zda odsouzený uhradil způsobenou škodu.

4.2 Poskytovatelé OPP

Mezi poskytovatele činností, v jejichž prospěch je trest OPP vykonáván, patří podle § 62 odst. 3 TZk obce a státní nebo jiné obecně prospěšné instituce, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Výkon OPP se netýká jen údržby veřejných prostranství, úklidu veřejných budov a komunikací a jiných obdobných činností, jak tento trest při svém zavedení upravoval starý TZ, ale současná právní úprava tak připouští i výkon kvalifikovaných prací ve prospěch výše uvedených institucí. Pro příklad je uveden v přílohách této práce (příloha č. IV) výčet institucí (kromě obcí), ve kterých je možné realizovat výkon trestu OPP v okrese Strakonice, získaný od probačního úředníka PMS ČR – středisko Strakonice.

Všichni poskytovatelé obecně prospěšných prací jsou v České republice evidováni v elektronickém katalogu, jenž je přístupný soudcům, vyšším soudním úředníkům a pracovníkům PMS. Podmínkou pro zařazení poskytovatele obecně prospěšných prací do katalogu je splnění všech zákonných podmínek obecně prospěšných prací a také projevení zájmu o zabezpečení realizace těchto prací formou požadavku. Požadavek odráží aktuální potřebu prací, odhad rozsahu hodin na její

provádění a počet osob, které mohou činnost provádět souběžně. Rovněž uvádí bližší údaje, zda se jedná o sezónní práci nebo o činnost, kterou je možné provádět kdykoli v roce, ale i specifické požadavky poskytovatele, které souvisejí s určitou prací a vztahují se k trestnému jednání či charakteristikám odsouzeného. Požadavek eviduje specialista na obecně prospěšné práce ve středisku PMS, jenž je odpovědný také za aktualizaci katalogu poskytovatelů za soudní okres. Pracovník PMS vytipovává vhodné poskytovatele, dotazuje se na potřebu prací a poskytuje jim potřebné informace.²¹

Poskyvatelé OPP nejsou ze zákona povinni vykonávat nad odsouzeným kontrolu a dohled. Tím je pověřena PMS ČR. Nicméně podle ustanovení § 337 TŘ mají povinnost bezodkladně informovat soud, pokud odsouzený neplní své povinnosti nebo bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP. Samozřejmě je však v zájmu poskytovatele dohlížet na to, jak odsouzený plní pracovní úkoly, které mu zadá. V zájmu předcházení vzniku škod je také jistě vhodné provést určité úkony, které již byly blíže popsány v podkapitole 3.5.5. Samotný výkon trestu pak probíhá při soustavné komunikaci poskytovatele a probačního úředníka, a to včetně osobních návštěv probačního úředníka u poskytovatele. Během výkonu trestu OPP sleduje probační pracovník rovněž dodržování přiměřených povinností a přiměřených omezení, pokud byly soudem uloženy. Odsouzený je povinen vést během výkonu trestu OPP řádný život. Jakmile je výkon trestu obecně prospěšných prací ukončen, informuje o tom poskytovatel probačního úředníka.

Domnívám se, že pro zkvalitnění kontroly výkonu trestu OPP bude nutné zlepšit podmínky pro vlastní činnost PMS ČR. Jde zejména o zajištění vhodného počtu pracovníků na daném středisku a možnost využívat služebního vozidla, které není, jak jsem zjistil, na každém středisku k dispozici. Příkladem je situace PMS ČR – středisko Strakonice, které dostalo služební vozidlo k dispozici až ve druhém pololetí roku 2011, a to za účelem toho, aby mohlo vykonávat kontrolu nad uloženým trestem domácího vězení. Při nedostatečné kontrole může hrozit, že trest OPP bude vykonávat za odsouzeného jiná osoba za úplatu nebo že odsouzený uplatí poskytovatele a nebude tento trest vykonávat vůbec.

²¹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 92.

Co bude zásadním způsobem motivovat odsouzeného k výběru poskytovatele vhodného k realizaci výkonu trestu OPP? Nejspíše bude kromě vhodného zaměření činnosti a vykonávaných prací zajišťovaných poskytovatelem hrát důležitou roli i to, jak velkou míru anonymity tento výběr odsouzenému přinese. Předpokládám totiž, že většina lidí bude chtít svůj výkon trestu OPP před veřejností spíše zatajit než se jím chlubit. Výkon trestu v malé obci, kde má odsouzený svůj trvalý pobyt a značná část obyvatel obce ho zná, půjde před veřejností zatajit jistě hůře než výkon takového trestu ve velké obci nebo městě. Míru anonymity může ovlivnit i druh vykonávaných prací. Rozdíl určitě bude, pokud bude odsouzený pracovat v sídle určité instituce nebo při úklidových pracích v katastru obce.

4.3 Efektivita výkonu trestu OPP

Při vypracování této podkapitoly mě v souvislosti se samotným praktickým výkonem trestu OPP u jeho poskytovatelů zajímala otázka, jak vysoce je ve skutečnosti ukládání trestu OPP efektivní. Kolik trestů OPP je ve svém konečném důsledku skutečně vykonáno a kolik z nich je přeměněno. Předně musím uvést, že se mi nepodařilo získat žádnou oficiální statistiku, která by taková statistická data evidovala. Od probačních úředníků z PMS ČR – středisko Strakonice se mi však podařilo získat data za období let 2003–2010, která sledují strukturu vykonání trestu OPP v jejich středisku.

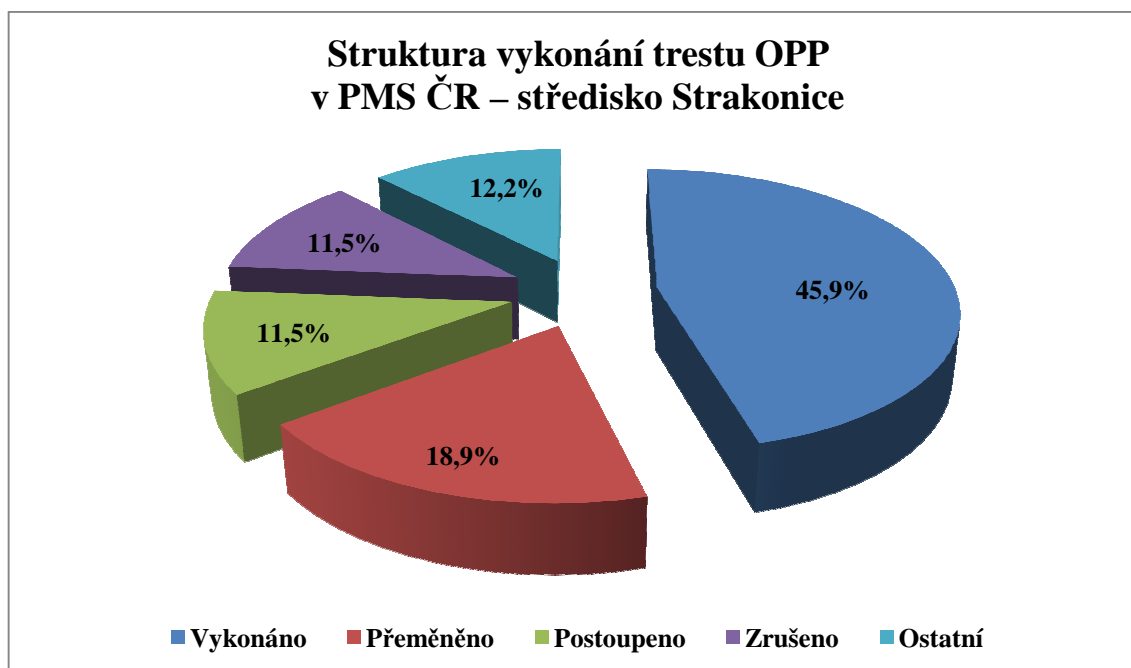
Z následující tabulky a grafu (tabulka 2, graf 1) vyplývá, že počet vykonaných trestů u PMS ČR – středisko Strakonice dosahuje v průměru téměř 46 % a přeměna nevykonaných trestů se pohybuje v průměru okolo 19 %. V tabulce 2 vidíme, že počet evidovaných spisů PMS ČR – středisko Strakonice týkajících se výkonu obecně prospěšných prací se dlouhodobě pohybuje okolo 110. Z tabulky je dostatečně zřetelná vyrovnaná výše vykonatelnosti tohoto trestu. Jediným viditelným rozdílem je až rok 2010, kdy nabyt účinnosti nový TZk a došlo k poklesu v počtu uložených trestů OPP. Položku „Ostatní“ tvoří v této tabulce odsouzení, kteří v době, kdy byla tato data evidována, dosud svůj trest nevykonali, nebo kterým byl výkon trestu odložen nebo přerušen. Následující graf 3 vychází z tabulky 2 a znázorňuje strukturu vykonání trestu OPP v průměru za roky 2003 až 2010.

Tab. 2: Statistika vykonání trestu OPP v PMS ČR – středisko Strakonice v letech 2003–2010²²

Rok	Vykonáno		Přeměněno		Postoupeno		Zrušeno		Ostatní*		Celkem
	počet	%*	počet	%*	počet	%*	počet	%*	počet	%*	
2003	46	40,0	36	31,3	13	11,3	20	17,4	0	0,0	115
2004	46	40,0	25	21,7	26	22,6	18	15,7	0	0,0	115
2005	46	47,4	21	21,6	11	11,3	15	15,5	4	4,1	97
2006	50	48,5	26	25,2	15	14,6	9	8,7	3	2,9	103
2007	51	50,0	21	20,6	14	13,7	11	10,8	5	4,9	102
2008	65	55,1	21	17,8	6	5,1	13	11,0	13	11,0	118
2009	71	53,0	13	9,7	9	6,7	12	9,0	29	21,6	134
2010	20	26,0	0	0,0	5	6,5	1	1,3	51	66,2	77

* % Podíl z celkového počtu trestů OPP v daném roce

Graf 3: Struktura vykonání trestu OPP v PMS ČR – středisko Strakonice, průměr za roky 2003–2010²³

²² PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Středisko Strakonice.

²³ Tamtéž.

Konzultací s úředníky PMS ČR – středisko Strakonice jsem také zjistil, že nejčastějším druhem vykonávané práce u poskytovatelů OPP jsou úklidové a pomocné práce. Co se týká nejčastějšího důvodu nevykonání uloženého trestu OPP, tím bývá zaviněné nevykonání ze strany odsouzeného.

Domnívám se, že využívání trestu OPP může být také v praxi omezeno nedostatkem vhodné práce v některých regionech, neboť výkon prací podobného charakteru je prováděn také v souvislosti s politikou zaměstnanosti, podle níž jsou jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti i veřejně prospěšné práce. Ty vytvářejí zaměstnavatelé k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání. *„Jedná se o časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí.“*²⁴

²⁴ Ustanovení § 112 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

5 EXKURS DO PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH

Trest obecně prospěšných prací je v mnoha evropských zemích významnou alternativou k trestu odnětí svobody. Podstata tohoto trestu je ve všech zemích podobná. Spočívá v povinnosti vykonat stanovené práce ve prospěch společnosti, ve stanoveném počtu hodin a v zákonem stanovené lhůtě.

5.1 Nizozemí

Trest obecně prospěšných prací byl do nizozemského trestního práva zakotven v roce 1989, čemuž předcházela v roce 1982 oficiálně zahájený experiment pro ukládání tohoto trestu spočívající v tom, že státní zástupce mohl v některých případech navrhnout trest OPP namísto postoupení věci soudu.

Soud může tento trest uložit pouze u těch pachatelů trestných činů, u kterých zvažoval uložení trestu odnětí svobody do 6 měsíců, v rozsahu maximálně 240 hodin. Realizací výkonu trestu jsou pověřeni pracovníci holandské probační služby, kteří pachateli vyberou vhodnou práci. Státnímu zastupitelství, jež má konečnou zodpovědnost, hlásí průběh a výsledky výkonu tohoto trestu. Při nesplnění stanovených podmínek je obecně prospěšná práce ukončena a státní zastupitelství podává soudu návrh na vykonání zbývajících částí trestu ve vězení.²⁵

Obecně prospěšné práce jsou vykonávány bezplatně v obecný prospěch. Trest lze kombinovat s nepodmíněným trestem odnětí svobody tím způsobem, že se poslední část výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody přemění na OPP. Tento trest je v Nizozemí po trestu odnětí svobody a peněžitém trestu třetím nejužívanějším.²⁶

5.2 Velká Británie

Velká Británie je zemí s prakticky největšími zkušenostmi s trestem obecně prospěšných prací. Tato trestní sankce zde byla uzákoněna již v roce 1972 zákonem o trestním soudnictví (Criminal Justice Act).

²⁵ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 18.

²⁶ VŮJTĚCH, J. et al. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998, s. 16.

Tento trest lze ve Velké Británii uložit pachateli, který dosáhl 16 let a spáchal trestný čin, za nějž mu hrozí vězení. Dalším předpokladem pro uložení je, že v místě pachatelova bydliště existuje možnost pro vykonání takového trestu a soudu byla předložena zpráva probačního úředníka o tom, že pachatel je schopen výkonu práce. Pachatel musí s uložení tohoto druhu trestu vyjádřit souhlas. Zákonná výměra trestu činí nejméně 40 hodin a nejvíce 240. Uložený trest musí být vykonán nejpozději do 12 měsíců od vynesení rozsudku. Probační úředník stanoví konkrétní druh a průběh soudem uložené obecně prospěšné práce. Za nesplnění podmínek výkonu může soud uložit další sankci. Podle soudní praxe je tento trest ukládán místo trestu odnětí svobody nejčastěji u trestných činů krádeže, neoprávněného užívání cizího motorového vozidla, u trestných činů v dopravě a u některých případů úmyslného poškození cizího majetku nebo u lehčích případů ublížení na zdraví.²⁷

5.3 Francie

Ve Francii byl trest obecně prospěšných prací zaveden v roce 1984. Ten může mít povahu samostatné trestní sankce nebo podmínky při odkladu výkonu trestu odnětí svobody. Zákonným předpokladem pro jeho uložení je souhlas obviněného. Výkon trestu spočívá v bezplatném vykonání práce v obecném zájmu. Tento trest nelze uložit místo trestu odnětí svobody v případech, kdy pachatel byl v posledních pěti letech odsouzen pro závažný trestný čin, tzn. že v této době byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který převyšoval 4 měsíce. Dohled nad výkonem trestu provádí pracovník probační služby.²⁸

Pachateli, který se dopustil přečinu, za který je stanoven trest odnětí svobody, může soud uložit OPP v rozmezí 40 až 240 hodin, které je nutné vykonat do 18 měsíců. U mladistvých pachatelů ve věku 16–18 let se výměra trestu zkracuje na polovinu a doba pro výkon je stanovena na jeden rok. Pokud je odsouzený zaměstnán, nesmí jeho denní výměra výkonu trestu přesáhnout 12 hodin. Druh vykonávaných prací se nijak

²⁷ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 19.

²⁸ Tamtéž, s. 20.

neliší od ostatních zemí, jedná se např. o úklid, pomocné práce, údržbu a čištění komunikací, pomoc v oblasti sociální péče apod.²⁹

5.4 Německo

Německo nezná obecně prospěšné práce jako samostatný trest. Mezi základní tresty zde patří trest odnětí svobody, peněžitý trest a náhradní trest odnětí svobody. Trest OPP zde v trestním právu lze uložit v těchto třech případech:

- namísto vykonání náhradního trestu odnětí svobody,
- pokud dojde k zastavení vyšetřování při nepatrné škodě nebo k podmíněnému odsouzení,
- jako jedno z výchovných opatření u mladistvých (14–18 let) nebo u tzv. mladého dospělého (18–21 let).

Při výkonu trestu na odsouzeného dohlížejí sociální pracovníci sociálních služeb. Ti zároveň zprostředkovávají kontakt mezi odsouzeným a zadavatelem práce a dohlížejí na odsouzeného během výkonu trestu. Vykonávané práce musí sloužit ve prospěch veřejnosti a jsou vykonávány bezplatně. Nevykonává-li odsouzený práce řádně či vůbec, povolení k výkonu prací je odvoláno a je nařízen výkon trestu odnětí svobody. Vykonáním OPP odpadá trest odnětí svobody a stejně tak i trest peněžitý, který mu předcházel.³⁰

5.5 Rakousko

V Rakousku se s trestem obecně prospěšných prací setkáváme od roku 1988 v souvislosti s předběžným zastavením trestního stíhání mladistvého soudem. Soud zná dvě formy, jakými může předběžně zastavit trestní stíhání. Jednou je předběžné zastavení na zkušební dobu od jednoho do dvou let, druhá je předběžné zastavení s podmínkou splnění jednoho nebo více úkolů. Právě v tom druhém případě se jedná o provedení neplacené obecně prospěšné práce, jakou může být např. výpomoc v zařízeních péče o mládež, o postižené staré osoby apod. Tento trest nesmí narušovat školní docházku nebo přípravu na povolání a ukládá se na dobu nejvýše šesti hodin

²⁹ VŮJTĚCH, J. et al. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998, s. 18.

³⁰ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 22.

denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem. Doba výkonu trestu nesmí překročit tři měsíce.³¹

5.6 Slovensko

Obdobou českého trestu obecně prospěšných prací je na Slovensku trest povinné práce, který byl do slovenského trestního práva zaveden až novým trestním zákonem s účinností od 1. 1. 2006. Na rozdíl od českého trestního práva je procesní úprava výkonu tohoto trestu obsažena v samostatném zákoně o výkonu trestu povinné práce, který nabyl účinnosti v roce 2006, stejně jako trestní zákon.

Trest povinné práce lze uložit pachateli, jenž je odsouzen za přečin, za který zákon umožňuje uložit trest odnětí svobody s horní hranicí pěti let. Tímto se slovenská právní úprava odlišuje od české, která umožňuje uložit trest OPP i za nedbalostní trestný čin, u něhož trestní sazba převyšuje pět let. Pro uložení tohoto druhu trestu je vyžadován přímý souhlas pachatele. Výměra trestu je od 40 do 300 hodin; u mladistvých od 40 do 150 hodin. Pokud při odsouzení převažuje poměr polehčujících okolností, je horní hranice trestu snížena o jednu třetinu na 213 hodin. V opačném případě, kdy převládá poměr přitěžujících okolností, zvyšuje se o jednu třetinu dolní hranice sazby, takže je trest ukládán v rozmezí od 127 do 300 hodin. Trest povinné práce je odsouzený povinen odpracovat do jednoho roku od jeho nařízení, v minimálním počtu 20 hodin za kalendářní měsíc. Při nižší výměře trestu by měl soud dbát na to, aby v těchto případech přizpůsobil i stanovení lhůty, dokdy je odsouzený povinen trest vykonat, např. při trestu povinné práce ve výši 100 hodin by měl soud uložit dobu pro výkon v délce pěti měsíců. Ale pokud by i tak neučinil, není odsouzený zbaven povinnosti odpracovat nejméně 20 hodin měsíčně. V případě zaviněného nevykonání trestu nebo jeho části, pokud odsouzený nevedl řádný život nebo pokud nesplnil uložená omezení a povinnosti, přemění soud trest povinné práce na trest odnětí svobody. Přepočítávací poměr je stanoven na jeden den trestu odnětí svobody za každé dvě neodpracované hodiny.³²

³¹ VŮJTĚCH, J. et al. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998, s. 14.

³² ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 302-307.

5.7 Srovnání zahraničních právních úprav s úpravou platnou v ČR

Pokusíme-li se porovnat zahraniční právní úpravu trestu obecně prospěšných prací s úpravou tuzemskou, dojdeme k následujícím závěrům:

- ve většině výše zmíněných zahraničních zemích je maximální výměra trestu OPP 240 hodin, Česká republika se rekonifikací trestního práva k této výměře velmi přiblížila, když původní maximální výměru 400 hodin dle starého TZ snížila v novém TZk na 300 hodin;
- v českém trestním právu není zakotven výslovný souhlas pachatele s uložením trestu OPP, soud ovšem při ukládání tohoto trestu má přihlídnout ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu;
- obecně prospěšné práce jsou v zahraničí ukládány obvykle za méně závažné trestné činy, za které hrozí nižší trest odnětí svobody, než jak je tomu v České republice;
- okruh vykonávaných prací je ve všech právních úpravách velmi široký, domnívám se, že i současná česká právní úprava je v tomto směru dostačující.

Z výše uvedených závěrů vyplývá, že tuzemská právní úprava trestu obecně prospěšných prací má stále dostatek možností, jak se přiblížit k právním úpravám zemí, které mají s tímto druhem trestu větší praktické zkušenosti. **Své úvahy a návrhy de lege ferenda popisují v sedmé kapitole.**

6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat podle dostupné literatury stávající platnou právní úpravu trestu obecně prospěšných prací, přiblížit činnosti subjektů zajišťujících jeho výkon a také zodpovědět dvě základní výzkumné otázky, které zní:

1. Stoupá počet uložených trestů obecně prospěšných prací v poměru ke všem uloženým trestům?
2. Za jaké trestné činy je nejčastěji ukládán trest obecně prospěšných prací?

Abych tyto výzkumné otázky zodpověděl, rozhodl jsem se, že použiji údaje ze statistických ročenek kriminality Ministerstva spravedlnosti a následně provedu jejich analýzu. Jsem přesvědčen, že statistiky ústředního orgánu státní správy budou nejhodnověrnější. Předně musím podotknout, že níže zmiňované údaje se týkají trestů ukládaných podle starého TZ. Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti sledující uložené tresty za rok 2010 podle TZk, který nabyl účinnosti od 1. 1. 2010, nebyla v době zpracování této bakalářské práce dostupná. Z toho důvodu nebudu moci provést srovnání ukládaných trestů OPP podle starého TZ a TZk.

Musím se také zmínit, že při vypracovávání této práce jsem zjistil, že jednotlivé statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR a jiných institucí, jako např. Probační a mediační služby ČR, se od sebe někdy i značným způsobem liší, a dokonce i při kontrole součtů vykazují nesrovnalosti. Tyto nesrovnalosti jsou však ne vždy způsobeny jejich špatným provedením, nýbrž také rozdíly ve vykazování sledovaných dat. Například statistiky PMS ČR ukazují „nápad“ středisek PMS v rámci jednotlivých agend. Údaje o výši tohoto „nápadu“ u trestu OPP jsou vyšší oproti údajům uvedeným ve statistických ročenkách kriminality Ministerstva spravedlnosti³³. Tento rozdíl je způsoben tím, že v evidenci PMS se objevují tresty uložené soudy na konci roku, ale středisko PMS je obdrželo až v lednu nového roku. Dalším důvodem vyšších počtů trestu OPP u PMS může také být evidence tohoto trestu v dalším středisku PMS, pokud došlo k přestěhování klienta-odsouzeného do jiného soudního okresu, a výkon jeho trestu byl jak předán, tak i znovu zaevidován v dalším středisku.

³³ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY - *Ročenky MSp* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

6.1 Vývoj počtu uložených trestů OPP v letech 1996–2009

6.1.1 Rozbor statistických údajů

Nejprve jsou uvedeny údaje popisující vývoj počtu uložených trestů OPP v jednotlivých letech a jejich podíl vzhledem ke všem uloženým trestům. Zároveň tabulka 3 porovnává počet a podíl uložených trestů OPP s počtem a podílem uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Tab. 3: Vývoj počtu všech uložených trestů v porovnání s uloženými tresty OPP a nepodmíněnými tresty odnětí svobody v ČR v letech 1996–2009³⁴

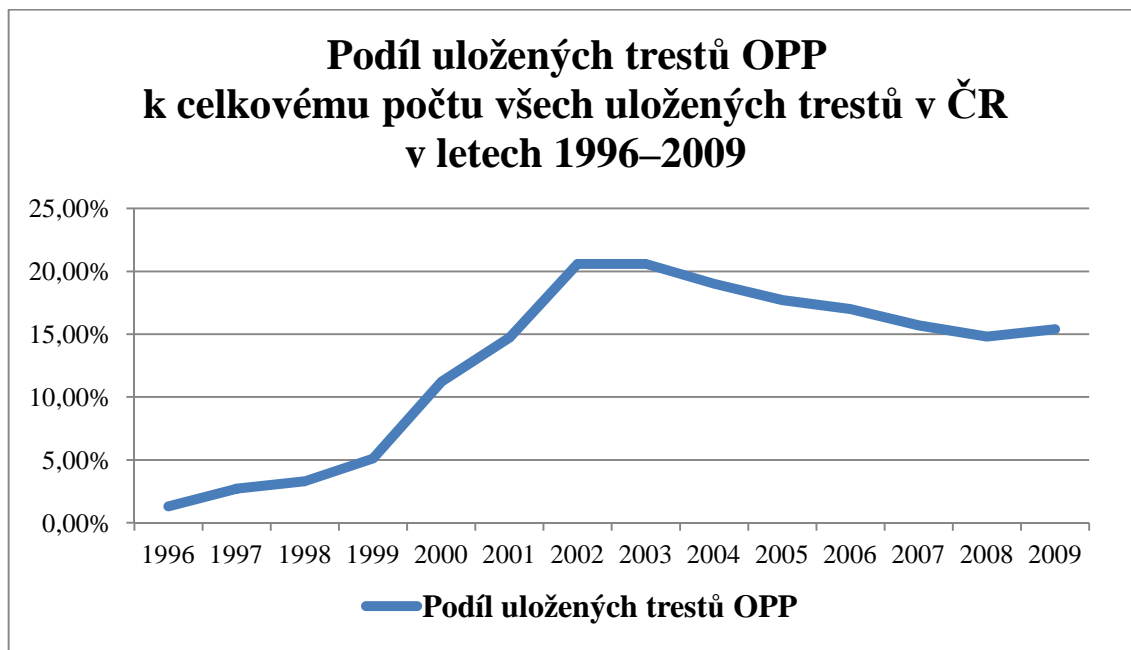
Rok	Celkem uložených trestů	OPP	%*	NEPO	%*
1996	57 974	725	1,3	13 375	23,1
1997	59 777	1 600	2,7	13 933	23,3
1998	54 083	1 776	3,3	14 656	27,1
1999	62 594	3 215	5,1	15 340	24,5
2000	63 211	7 084	11,2	14 114	22,3
2001	60 182	8 835	14,7	12 533	20,8
2002	65 098	13 424	20,6	9 659	14,8
2003	66 131	13 592	20,6	9 797	14,8
2004	66 737	13 031	19	10 192	14,9
2005	65 391	11 990	17,7	10 078	14,9
2006	67 228	11 787	17	9 997	14,4
2007	72 660	11 921	15,7	9 871	13
2008	72 589	11 193	14,8	10 255	13,5
2009	73 153	11 240	15,4	10 687	14,6

* Podíl ze všech uložených trestů v daném roce

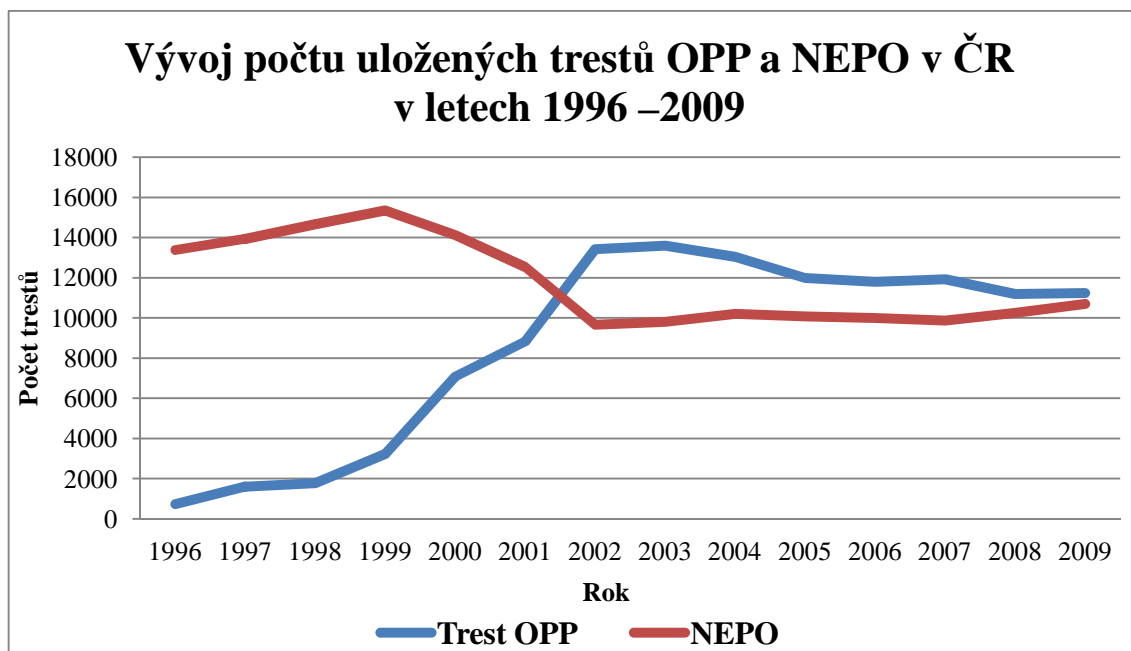
V následujícím grafu 4 můžeme sledovat konkrétní vývoj podílu uložených trestů vzhledem k celkovému počtu všech uložených trestů v České republice v letech 1996 až 2009. V grafu názorně vidíme pozvolný nárůst podílu ukládaných trestů OPP v prvních třech letech po jeho zavedení do právního řádu ČR. Nárůst podílu vrcholí v letech 2002 a 2003, kdy také bylo uloženo nejvíce trestů OPP. V dalších letech můžeme již hovořit o mírném poklesu až stagnaci podílu uložených trestů OPP na celkovém počtu všech uložených trestů.

³⁴ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY – Ročenky MSp., Statistická ročenka kriminality 1997–2010. [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

Graf 4: Podíl uložených trestů OPP k celkovému počtu všech uložených trestů v ČR v letech 1996–2009³⁵

Graf 5: Vývoj počtu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody a trestů OPP v ČR v letech 1996–2009³⁶

³⁵ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY – Ročenky MSp., Statistická ročenka kriminality 1996–2009. [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

³⁶ Tamtéž.

Graf 5 zobrazuje vývoj a srovnání počtu uložených trestů OPP a trestu nepodmíněného odsouzení odnětí svobody v České republice od roku 1996 do roku 2009. Na tomto grafu je názorně vidět, jakým způsobem ovlivňoval počet ukládaných trestů OPP od svého zavedení v roce 1996 počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody. Vývoj vrcholil v roce 2002, kdy počet uložených trestů OPP překonal počet uložených trestů nepodmíněného odnětí svobody. V následujících letech dochází k ustálení v počtu ukládaných trestů OPP a NEPO.

6.1.2 Analýza a vyhodnocení

Podíváme-li se na data uvedená v bodě 6.1.1 komplexně, musíme konstatovat, že po zavedení trestu OPP do našeho právního řádu se tento trest začal v naší soudní praxi nejdříve pozvolna, později však již velmi významně uplatňovat.

Z údajů uvedených v tabulce 3 je patrný stále se zvyšující počet uložených trestů OPP v prvních osmi letech jeho ukládání. Je zřejmé, že trest OPP si přes pomalejší nástup v počtu uložených trestů získal své pevné místo a vysoký podíl vzhledem ke všem ukládaným trestům. Vrcholu dosáhl v letech 2002 až 2004, kdy se jeho podíl na uložených trestech pohyboval okolo 20 %. Právě i v těchto letech a v letech následujících je na statistických údajích viditelný pozitivní dopad ukládání tohoto druhu trestu vzhledem k ukládání NEPO. Nepochybně s tímto vrcholem souvisela i novelizace starého TZ zákonem č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. ledna 2002, která umožnila ukládání trestu OPP jako možné alternativy k jakémukoliv trestu a šlo jej tak od této chvíle uložit všude, kde k dosažení účelu trestu nebylo třeba jiné sankce. Tato novela také podstatně rozšířila okruh prací i na jiné obdobné činnosti, které jsou vykonávány už nejen ve prospěch obcí, ale i ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. V letech 2005 až 2009 se počet uložených trestů ustálil mezi 11 až 12 tisíci s průměrným podílem 16 % ze všech uložených trestů, jak názorně zobrazují grafy 4 a 5.

Z rozboru statistik tedy vyplývá, že počet uložených trestů obecně prospěšných prací v poměru k celkovému počtu uložených trestů v posledních pěti letech platnosti starého TZ spíše stagnoval, až klesal. Výraznou změnu zřejmě přineslo až zavedení nového TZk s účinností od 1. 1. 2010, který zpřísnil podmínky pro ukládání tohoto trestu. V roce 2010 tím došlo k významnému úbytku počtu uložených trestů OPP na

hodnotu 7 420³⁷, oproti roku 2009, kdy byl ještě v platnosti starý TZ a počet uložených trestů OPP činil 11 240. Tento znatelný pokles v počtu uložených trestů OPP má samozřejmě vliv i na snížení podílu tohoto trestu z celkového počtu všech uložených trestů v roce 2010. Předpokládám, že se tento podíl bude pohybovat okolo 10 %. Podrobnější údaje o ukládání trestu OPP podle nového TZk se mi však nepodařilo v době zpracování této práce získat, neboť statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti za rok 2010 nebyla ještě vydána, a tak se jedná pouze o můj hrubý odhad.

Domnívám se, že i v následujících letech se bude počet uložených trestů OPP pohybovat okolo údajů zmiňovaných pro rok 2010, a to právě z důvodu nové legislativní úpravy tohoto trestu. Od 1. ledna 2010 si musí soudce před uložením trestu OPP trestním příkazem také vyžádat zprávu od Probační a mediační služby o osobě pachatele a možnostech uložení tohoto druhu trestu. Doručení této zprávy může trvat i několik týdnů, a proto si myslím, že soudce raději trestním příkazem uloží jiný druh trestu a statisticky bude mít případ skončený rychleji a pohodlněji. Na druhou stranu však tato nová úprava zkvalitní celkový výkon trestu OPP, protože pokud soud přihlédně ke stanovisku pachatele, bude ukládán jen těm odsouzeným, kteří budou mít vážný zájem tento trest vykonávat.

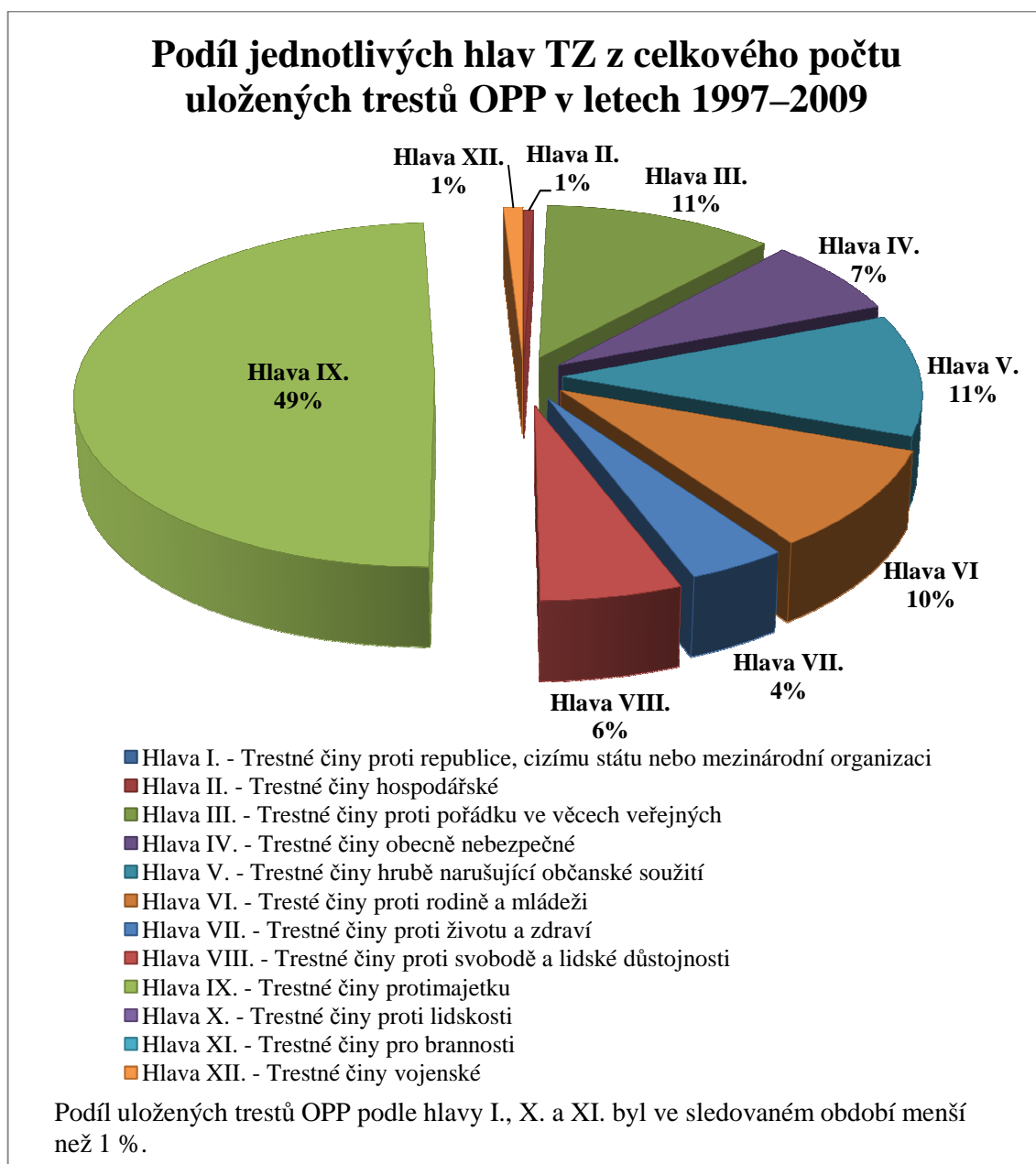
6.2 Trestné činy, za které je nejčastěji ukládán trest OPP

6.2.1 Rozbor statistických údajů

Nejprve jsou v tabulce 4a a 4b, která je pro svoji obsáhlost zařazena do příloh (viz příloha č. V), uvedeny údaje popisující vývoj počtu trestů OPP ukládaných za trestné činy podle jednotlivých hlav zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Údaje začínají rokem 1997, kdy začal být trest OPP podrobněji statisticky sledován. Za rok 1996, kdy začal být trest OPP poprvé ukládán a kdy bylo uloženo 725 trestů, ještě neexistuje podrobnější statistická evidence. Na konci této tabulky je součet všech trestů OPP ukládaných dle jednotlivých hlav. Z tohoto součtu jsem vycházel při tvorbě grafu 6, který zobrazuje podíl jednotlivých hlav starého TZ z celkového počtu uložených trestů OPP v letech 1997 až 2009.

³⁷ PERKNEROVÁ, K. Alternativních trestů se uděluje méně. *Strakonický deník*. České Budějovice: Vltava - Labe - Press, 19. 8. 2011, s. 14.

Graf 6: Podíl jednotlivých hlav zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, z celkového počtu uložených trestů OPP v letech 1997–2009³⁸

Graf 6 názorně zobrazuje, že od roku 1997 byl trest OPP nejčastěji uložen za trestné činy proti majetku. Jejich podíl dosahuje 49 %. Na pomyslném druhém a třetím místě se mezi nejčastěji trestanými činy umístily trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných a trestné činy hrubě narušující občanské soužití, jejichž podíl se pohybuje okolo 11 %.

³⁸ *MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY – Ročenky MSp., Statistická ročenka kriminality 1998–2010.* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

Tab. 5: Top 10 trestných činů podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a jejich vývoj, za které byl v celkovém součtu nejčastěji uložen trest OPP v letech 2002–2009³⁹

Trestný čin	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
§ 171 - Maření výkonu úředního rozhodnutí	1238	1327	1465	1488	1279	566	409	1112
§ 180d - Řízení mot. vozidla bez řidič. oprávnění ⁴⁰	-	-	-	-	552	2352	2525	1709
§ 201 - Ohrožení pod vlivem návykové látky	176	178	208	224	298	1088	1205	1440
§ 202 - Výtržnictví	791	826	812	795	735	594	591	595
§ 213 - Zanedbání povinné výživy	1103	1275	1341	1297	1256	975	931	1081
§ 221 - Ublížení na zdraví	456	501	507	432	365	299	237	182
§ 238 - Porušování domovní svobody	788	862	748	590	547	438	348	384
§ 247 - Krádež	5129	4734	4317	3836	3470	3110	2855	2889
§ 250 Podvod	819	729	641	488	375	255	232	217
§ 250b - Úvěrový podvod	348	440	427	872	1130	764	438	247

Pro tabulku 5 jsem se rozhodl použít údaje z roku 2002 a z let následujících. Hlavním důvodem, proč začít rokem 2002, bylo, že tento rok je začátkem období, kdy vývoj v počtu ukládaných trestů OPP dosáhl svého vrcholu. V letech následujících došlo již k ustálení v počtu uložených trestů OPP. Z výše uvedených údajů je zřejmé, že trest OPP je jednoznačně nejčastěji ukládán za trestný čin krádeže podle § 247 starého TZ. Až zpovzdálí je tento trestný čin následován trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 a trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 starého TZ.

³⁹ *MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY – Ročenky MSp., Statistická ročenka kriminality 2003–2010.* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z:

<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

⁴⁰ § 180d: Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění bylo do trestního zákona zavedeno s účinností od června 2006. V trestním zákoníku účinném od 1. 1. 2010 se již tento trestný čin nenachází. Jízda „neřidiče“ je již pouze přestupkem, nevztahuje se však na případ, kdy řidič pozbyl oprávnění k řízení motorového vozidla v důsledku „vybodování“ a jedná se tak o maření výkonu úředního rozhodnutí podle §337/1a TZk.

6.2.2 Analýza a vyhodnocení

Z výše uvedených údajů jsme dostali jednoznačnou odpověď na otázku „Za jaké trestné činy je nejčastěji ukládán trest obecně prospěšných prací?“.

Z údajů uvedených v tabulce 4a a 4b (viz příloha č. V) a z grafu 6 je zřejmé, že trest OPP je jednoznačně dle každoročních statistik ukládán za trestné činy proti majetku ukládané podle hlavy IX. starého TZ. V letech 1997 až 2009 bylo podle starého TZ uloženo celkem 59 006 trestů podle této hlavy. V samotném roce 2009 bylo uloženo 4 151 trestů za tyto trestné činy. Co se týká trestů OPP uložených podle ostatních hlav dle starého TZ, byly dle celkového součtu za roky 1997 až 2009 druhými nejčastějšími trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných ukládané podle hlavy III. s počtem 13 718. V roce 2009 byly s počtem 2 121 uložených trestů na pomyslném druhém místě trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Toto vysoké číslo velmi pravděpodobně souvisí s narůstajícím počtem případů domácího násilí v ČR. Na druhé straně v celkovém součtu uložených trestů OPP dosahují nulové hodnoty trestné činy proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci ukládané podle hlavy I. Toto je samozřejmě způsobeno tím, že u drtivé většiny trestných činů ukládaných podle této hlavy starého TZ přesahovala horní hranice trestní sazby pět let.

Z analýzy statistických ročenek kriminality (viz tabulka 5), kterou jsem provedl s cílem najít ty trestné činy, za které byl nejčastěji ukládán trest OPP podle starého TZ, vyplynulo, že trest obecně prospěšných prací byl nejčastěji ukládán za trestný čin krádeže podle ustanovení § 247. Tento údaj tak i nepřímo potvrzuje předešlé zjištění, že trest OPP je nejčastěji ukládán za majetkové trestné činy. Dalším statisticky významným trestným činem byl v posledních třech letech platnosti starého TZ trestný čin, kterým je podle ustanovení § 180d řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění. Tento trest byl do starého TZ zaveden s účinností od června 2006 a svými hodnotami v počtu ukládaných trestů OPP se jako jediný dokázal přiblížit k trestnému činu krádeže podle § 247. V novém TZK se již však tento trestný čin nenachází. Osobně si myslím, že to není vhodné řešení pro ochranu společnosti před osobami, které nemají dostatečnou odbornou způsobilost k řízení motorového vozidla. Dále se mezi nejčastějšími trestnými činy objevuje trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 17, trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 a trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201.

Domnívám se, že ani v následujících letech nedojde ke změně ohledně odpovědi na otázku „Za jaké trestné činy je nejčastěji ukládán trest OPP?“. Věřím, že i podle nového TZk zůstanou na pomyslném prvním místě trestné činy proti majetku v čele s trestným činem krádeže. Následovány pak pravděpodobně budou trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestnými činy obecně nebezpečnými a trestnými činy proti rodině a dětem. Tuto mou domněnku však bude moci potvrdit až analýza statistických údajů evidovaných podle nového TZk.

7 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ – NÁVRHY DE LEGE FERENDA

Při celkovém závěrečném hodnocení české právní úpravy trestu obecně prospěšných prací je nutné předem konstatovat, že české trestní právo učinilo v této oblasti v uplynulých letech skutečně veliký pokrok. Tím prvním krokem do českého trestního práva bylo samozřejmě jeho zakotvení, které proběhlo novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 1. 1996. Další významné úpravy pak přinesla novela č. 265/2001 Sb. Patrně nejvýznamnější změny právní úpravy tohoto trestu byly dány přijetím nového trestního zákoníku. Jeho rekonstrukce přinesla určité zpřísnění právní úpravy trestu OPP. Mezi ty nejvýznamnější změny, které nový trestní zákoník přinesl, patří:

- snížení výměry trestu z 50 až 400 hodin na 50 až 300 hodin, úprava se tak přiblížila úpravě vyspělých evropských států;
- soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; tato úprava sleduje cíl, že trest obecně prospěšných prací bude ukládán pouze pachatelům činů menší společenské nebezpečnosti;
- soud trest OPP zpravidla neuloží, pokud byl pachateli v předcházejících třech letech tento trest přeměněn na trest odnětí svobody; jde o snahu zabránit, aby byl trest OPP ukládán i recidivistům;
- v případě pachatele ve věku blízkém věku mladistvých může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů trest OPP uložit – a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností – též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věch mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé⁴¹;
- zpřísnění přepočítacího poměru při přeměně trestu, kdy každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu se přemění v jeden den trestu odnětí svobody;
- nový důvod pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, a to maření výkonu tohoto trestu odsouzeným; soudu je dána možnost, aby ve větší míře rozhodoval o přeměně trestu již v průběhu doby stanovené pro jeho výkon;

⁴¹ Ustanovení § 63 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

- možnost soudu výjimečně ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného, i když odsouzený zavinil přičinu k přeměně, a současně mu zpřísnit podmínky výkonu trestu stanovením dohledu nebo uložením přiměřených omezení nebo povinností nebo výchovných opatření, jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých.

Jak tedy z výše uvedených změn vyplývá, nový trestní zákoník přinesl v otázce trestu obecně prospěšných prací mnoho nového. Snížení horní hranice trestu ze 400 na 300 hodin lze jen uvítat, neboť se dá předpokládat, že tato změna přinese zvýšení procenta vykonatelnosti tohoto trestu. V případě předchozí právní úpravy, kdy horní hranice činila 400 hodin, bylo zatížení u odsouzených, kteří docházeli do řádného zaměstnání, opravdu náročné a samo o sobě to snižovalo možnost řádného a včasného vykonání trestu.

Se zpřísněním přepočítacího poměru lze taktéž jen souhlasit. Samozřejmě si lze představit ještě větší zpřísnění tohoto poměru, kdy by se například každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu přeměnila ve dva dny trestu odnětí svobody. Takové zpřísnění by odsouzeného žijícího řádný život jistě motivovalo k výkonu trestu a vedlo k vyššímu procentu jeho vykonatelnosti. Po konzultaci s probačním úředníkem musím uvést, že by i on takovou změnu uvítal. Ovšem podle mého názoru, pokud by tato motivace byla pro odsouzeného málo, vedlo by to jistě k opačnému výsledku, než jaký mělo zavedení trestu OPP také mít, a to snižování počtu odsouzených ve věznicích. Proto si myslím, že i pro samotné zvýšení vykonatelnosti tohoto trestu může být důležitější, aby soudy při jeho ukládání více přihlížely ke zprávám probačního úředníka a stanovisku pachatele, což se v jednotlivých případech ne vždy děje, jak mi bylo ve středisku PMS sděleno.

7.1 Krátká SWOT analýza trestu obecně prospěšných prací

SWOT⁴² analýza je vyjádřením silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb určitého projektu, typu podnikání či v tomto případě trestní politiky a dané právní úpravy trestu obecně prospěšných prací. SWOT analýza nabízí možný budoucí vývoj ve

⁴² Zkratka SWOT je složena z počátečních písmen anglických slov: Strength (silná stránka), Weakness (slabá stránka), Opportunity (příležitost) a Threat (ohrožení).

vztahu k hrozbám a příležitostem a zároveň je zdrojem možných strategií, které k němu povedou.⁴³

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • snaha řešit problémy českého vězeňství (přeplněné věznice), • praxí již ověřený a zaběhnutý alternativní trest, • relativně dobrá právní úprava vzniklá přijetím nového TZk, • prakticky minimální náklady na výkon ve srovnání s náklady na odsouzeného k trestu odnětí svobody, • kvalitní síť středisek PMS ČR, která dohlíží nad výkonem OPP, • dostatek možných poskytovatelů, u kterých se realizuje výkon trestu OPP. 	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatečná spolupráce soudu a PMS ČR týkající se přihlížení ke stanovisku pachatele při ukládání trestu OPP a tím mnohdy způsobený nekvalitní výběr vhodných pachatelů pro uložení tohoto trestu, • absence „souhlasu pachatele“ v právní úpravě trestu OPP, • slabší kontrolní činnost výkonu trestu OPP ze strany PMS ČR, • stanovená vysoká horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody, kdy lze uložit trest OPP, • nedostatečná právní úprava doby pro výkon trestu OPP, • nedostatečná propagace alternativních trestů široké veřejnosti.
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> • zlepšit spolupráci soudu a PMS ČR, • zlepšit legislativní podmínky pro uložení a výkon trestu OPP, a to zejména zavedením institutu „souhlasu pachatele“, snížením horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody, kdy lze uložit trest OPP a zavedením min. a max. denní, případně týdenní sazby v hodinách pro výkon trestu OPP, • zlepšit podmínky PMS ČR pro kontrolní činnost zajištěním vhodného počtu pracovníků na daném středisku se zajištěním služebního vozidla, • zlepšit u občanské společnosti povědomí o alternativních trestech. 	<ul style="list-style-type: none"> • odklon poskytovatelů od realizace výkonu OPP u jejich instituce z důvodu nekvalitního výběru vhodných pachatelů, • při zavedení institutu „souhlasu pachatele“ zvýšení rizika zneužití uložení trestu OPP za účelem vyhnutí se nebo oddálení uložení trestu odnětí svobody, • při nedostatečné kontrole bude hrozit, že trest OPP bude moci vykonávat za odsouzeného jiná osoba za úplatu nebo že při uplacení poskytovatele nebude tento trest vykonáván vůbec.

⁴³ SKOŘEPA, L. et al. *Řízení a manažerské dovednosti*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007, s. 22 - 25.

7.2 Návrhy

Myslím, že ke zvýšení vykonatelnosti trestu OPP by přispělo zavedení souhlasu pachatele s jeho uložením, případně jeho samotný návrh pro uložení takového trestu. Současná právní úprava sice již ukládá soudu povinnost přihlížet při ukládání trestu OPP ke stanovisku pachatele, ovšem v případě jeho výslovného nezájmu o tento trest není soud povinen se tímto stanoviskem řídit. Ale proč ukládat tento trest pachateli, který již předem dá soudu zřetelným projevem najevo, že o takovýto alternativní trest nestojí a nebude jej tak ani řádně vykonávat. V takových případech by jistě bylo uložení jiného, třeba i nepodmíněného trestu odnětí svobody rychlejší spravedlností bez budoucího zatěžování soudu případnou přeměnou trestu OPP na trest odnětí svobody. Toto řešení by jistě pomohlo i Probační a mediační službě ČR zajišťující dohled nad výkonem tohoto trestu, které by se jistě snížila nutná administrativa spojená s přeměnou trestu OPP.

Nepochybně by jistě bylo zajímavé zvážit uložení trestu OPP podle nizozemského vzoru, a to tak, že poslední část výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody by mohlo jít přeměnit na OPP.⁴⁴ Podmínkou pro takovou přeměnu by jistě mohl být dosavadní řádný výkon trestu odnětí svobody. Taková přeměna by jistě mohla být podmíněna návrhem ředitele věznice, který by vycházel ze zpráv a návrhů vychovatele odsouzeného.

Dokážu si představit i takový návrh novely trestního zákoníku, který by soudu dal možnost, resp. povinnost ke stanovené jednotlivé výměře trestu OPP ještě uložit i nižší dobu než do jednoho roku, dokdy musí být tento trest nejpozději vykonán. Domnívám se, že při uložení nejnižší výměry trestu OPP, tedy 50 hodin, je vykonání tohoto trestu do jednoho roku vzhledem k omezením a povinnostem v životě pachatele, které tímto vzniknou, ve zjevném nepoměru s uložením horní hranice 300 hodin. Takový odsouzený může teoreticky svůj trest vykonat po ani ne deseti minutách denně. Což může vyznět až absurdně, pokud má být tento trest odplatou a nápravou za způsobený trestný čin spáchaný na jiné osobě nebo vůči společnosti. Proto bych navrhoval, aby například odsouzený při výměře trestu OPP 50 až 100 hodin byl povinen tento trest vykonat nejpozději do čtyř měsíců, při výměře 101 až 200 hodin do 8 měsíců

⁴⁴ VŮJTĚCH, J. et al. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998, s. 16.

a při výměře 201 až 300 hodin do jednoho roku, což by jistě vedlo k rovnoměrnějšímu zatížení jednotlivých odsouzených při výkonu trestu OPP. Případně by jistě stálo za zvážení po vzoru některých zahraničních právních úprav stanovit minimální a maximální týdenní hodinový limit pro výkon trestu OPP, který by byl činil například na minimální hranici 5 hodin týdně a na té maximální 20 hodin, což by se dalo přirovnat k době rovnající se polovičnímu pracovnímu úvazku. Odsouzený k trestu OPP s výměrou např. 100 hodin by tak musel tento trest vykonat nejpozději do 20 týdnů.

Dlouho jsem přemýšlel, jakým vhodným způsobem zvýšit efektivitu preventivního působení trestu OPP na společnost. Došel jsem k závěru, že by bylo vhodné osoby odsouzené k tomuto trestu při jeho výkonu nějakým způsobem zviditelnit, čímž by se míra preventivního působení jak na pachatele, tak i na společnost zvýšila. Jistě už jsme všichni slyšeli mnoho návrhů, aby odsouzení nosili vesty např. oranžové barvy, s nápisem na zádech „Obecně prospěšné práce“, který by tak veřejnost jasně informoval o výkonu trestu. Já se domnívám, že takové vesty by při rozsahu prací, které lze vykonávat, nebyly vždy tím nejlepším řešením. Sám bych navrhoval, aby odsouzení byli označeni navlékací rukávovou páskou, která by se nosila například na levé ruce. Tato páska by mohla být fialová podle základní barvy, kterou používá Vězeňská služba ČR ve svém označení. V samotném fialovém poli by byl umístěn čitelný nápis „Obecně prospěšné práce“ provedený žlutou barvou. Svůj grafický návrh této pásky jsem umístil do příloh této práce (příloha č. VI). Taková páska by jistě ve většině případů odsouzeného nijak neomezovala při výkonu práce. Pásku by odsouzený obdržel na začátku výkonu svého trestu od probačního úředníka, kterému by ji po skončení trestu opět vrátil. Tímto řešením by obcím a dalším organizacím nevznikla starost ani žádné finanční náklady spojené s tím, kde takové označení sehnat a zakoupit.

Jako svůj poslední návrh, jakým způsobem upravit ukládání trestu OPP, předkládám myšlenku přihlídnout k zahraničním právním úpravám, které ukládají obecně prospěšné práce v mnoha případech za mnohem méně závažnější trestné činy, než jak je tomu v případě české právní úpravy. Myslím si, že je vzhledem k účelu trestu neúměrné ukládat tento trest pachateli, který může být odsouzen až na 5 let nepodmíněného trestu odnětí svobody. Přikláním se k tomu, aby trest OPP byl ukládán v takových případech, kdy se jeho výměra při svém přepočtu na nepodmíněný trest odnětí svobody bude výrazným způsobem přibližovat trestu, jehož uložení by pachateli v takovém případě skutečně hrozilo. U české právní úpravy, kdy maximální výměra je

300 hodin a přepočít tedy činí 600 dní, by se podle mého návrhu mohl trest OPP ukládat jen v takových případech, kdy by odsouzenému hrozil trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do dvou let.

7.3 Novela trestního řádu

V době vypracování této práce vláda schválila návrh novely trestního řádu, která (v případě, že bude schválena Parlamentem ČR) jistě ovlivní i vývoj v ukládání trestu obecně prospěšných prací.

Předmětem novely je kromě změny týkající se institutu *spolupracujícího obviněného*⁴⁵ také zavedení institutu tzv. dohody o vině a trestu. V případě schválení této novely Parlamentem ČR by se tak jednalo o nový alternativní způsob vyřízení trestních věcí. Podle důvodové zprávy k návrhu této novely TR současná právní úprava nevyužívá všech možností, aby zajistila obviněnému v plném rozsahu právo na rychlý a spravedlivý proces. Cílem novely je zrychlení trestního řízení před soudem a současně i zjednodušení a zefektivnění trestního řízení, což by ve výsledku mělo ulevit přetíženým soudům. Přínos novely také spočívá i v ochraně obětí před sekundární viktimizací, protože již nebudou muset před soudem opakovaně svědčit. Novela by podle návrhu Ministerstva spravedlnosti měla začít platit od června roku 2012.⁴⁶

Dohoda o vině a trestu vychází z obdobných zahraničních úprav a spočívá v tom, že se státní zástupce bude moci v rámci přípravného řízení dohodnout s obviněným na výši jeho trestu. Navrhovaná úprava tak zavádí zjednodušený postup v případech, kdy obviněný uzná svou vinu.

„Kvalifikované odhady říkají, že v 50 % případů se pachatel přizná. U bagatelní kriminality se doznává přes 75 % pachatelů. Proto si myslíme, že tento návrh má smysl, sníží se tím počet případů, které soud projednává v klasickém hlavním líčení, celý proces se zrychlí,“ řekl premiér Petr Nečas po jednání vlády dne 27. září 2011. Vláda se

⁴⁵ *Obviněný, který pomůže policistům rozkrýt organizovaný zločin nebo korupční jednání.*

⁴⁶ ČESKO. VLÁDA. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dohoda o vině a trestu). In: *Justice.cz (Oficiální server českého soudnictví)* [online]. [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=88927>

také rozhodla, že dohodu o vině a trestu nebude možné uplatňovat v případě mladistvých pachatelů, a to proto, že mladiství nemají před zákonem plná práva.⁴⁷

Dohoda má obsahovat:

- označení účastníků, datum, místo a čas jejího sepsání,
- popis skutku,
- označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován,
- prohlášení obviněného, že se cítí být za daný skutek vinen,
- druh, výměru a způsob výkonu trestu včetně délky zkušební doby a trestu náhradního, případně upuštění od potrestání, a jde-li o upuštění od potrestání s dohledem, i rozsah přiměřených omezení a povinností,
- rozsah a způsob náhrady škody, byla-li dohodnuta,
- ochranné opatření, přichází-li v úvahu jeho uložení a bylo-li dohodnuto,
- podpis státního zástupce, obviněného a obhájce a podpis poškozeného, byl-li přítomen a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody.⁴⁸

Dohodu by následně schválil nebo zamítnul soud bez nařízení hlavního líčení. Proti rozhodnutí soudu nemá být možné odvolání. Podmínkou ke schválení má být i to, že nejsou na základně dosud provedených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení důvodné pochybnosti o pravdivosti prohlášení viny obviněným. Dohodu nebude možné sjednat v řízení o trestných činech v zákoně přímo vyjmenovaných. Jedná se hlavně o případy násilné kriminality.

Shrnutí

Zavedení institutu dohody o vině a trestu může ve výsledku přinést i zvýšení efektivity při výkonu trestu OPP. Obviněný, který si dobrovolně zvolí trest obecně prospěšných prací, dává soudu i institucím zajišťujícím výkon tohoto trestu dostatečnou měrou najevo, že je ochotný ho řádně vykonat. Jistým způsobem se pak tato dohoda, ve které si obviněný společně se státním zástupcem dohodne uložení trestu OPP, dá

⁴⁷ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY - *Obvinění mají mít možnost se dohodnout na výši trestu* [online]. [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/obvineni-maji-mit-moznost-se-dohodnout-na-vysi-trestu-87844/

⁴⁸ § 175a návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=88926>

přirovnat k souhlasu pachatele, který jsem uvedl již výše ve svých návrzích de lege ferenda.

Nezbývá než konstatovat, že zavedení nového trestního zákoníku bezpochyby přineslo mnoho významných a kvalitních změn, avšak že i nadále je jistě co zlepšovat. Lepší výběr odsouzených může přispět ke zvýšení vykonatelnosti tohoto druhu trestu. Snaha více zefektivnit výkon trestu OPP je spojena nejenom s kvalitní právní úpravou, ale stejně tak s její správnou aplikací ze strany všech zainteresovaných institucí a kladným postojem celé společnosti, představované veřejností i organizacemi spojenými s výkonem tohoto druhu trestu.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce byla analýza současné právní úpravy trestu obecně prospěšných prací a jeho výkonu. Byla popsána problematika tohoto alternativního trestu jak po stránce teoretické, tak i částečně po stránce praktické. Porovnal jsem jeho právní úpravu s úpravou v jiných evropských zemích a navrhl možnosti zlepšení do budoucna. Přiblížil jsem také činnost Probační a mediační služby ČR a poskytovatelů, u kterých dochází k realizaci výkonu trestu. V předposlední kapitole jsem na základě obsahové analýzy – rozboru statistických údajů a následného vyhodnocení zformuloval odpovědi na zvolené výzkumné otázky.

Obecně prospěšné práce jsou mnohem více než druhem trestu. Umožňují totiž odsouzenému vrátit se vlastní aktivitou a vlastní pílí zpět mezi bezúhonné občany, tedy zařadit se zpět do společnosti. Samotná možnost výkonu trestu a jeho průběh se odvíjejí od nabídky práce ze strany poskytovatelů obecně prospěšných prací a rovněž od motivace odsouzeného. Pozitivem trestu obecně prospěšných prací pro odsouzeného je příležitost k opětovnému zařazení se do společnosti s tím, že si neponese stigma pachatele trestného činu do svého dalšího života, neboť nebude mít záznam v rejstříku trestů. Zároveň se ale jedná o trest přísný, jenž přináší těm, kteří tuto šanci nevyužijí, nejen záznam v trestním rejstříku, ale především faktický pobyt ve vězení. Odsouzený tak dostává na jedné straně možnost odčinit trestné jednání vlastní prací, aniž by přitom přišel o své zaměstnání nebo přerhal rodinné vazby, na straně druhé mu však reálně hrozí výkon trestu, pokud uložený trest OPP řádně nevykoná.

Trest obecně prospěšných prací je silně provázán s komunitou. Odsouzení tento trest vykonávají většinou v regionech, kde bydlí, a obce tak mají možnost nabídnout jim šanci vykonat trest OPP a zároveň mohou využít jejich pracovního a odborného potenciálu.⁴⁹ Podstatnou výhodou trestu obecně prospěšných prací je také to, že tento trest nezatěžuje společnost tak vysokými finančními náklady jako trest odnětí svobody. Obecně prospěšné práce naopak přinášejí společnosti užitek ve formě prací, které jsou prováděny zcela zdarma.

⁴⁹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 95.

Nový trestní zákoník a související změny v dalších zákonech, zejména v TR, zcela jistě přispěly ke zdokonalení právní úpravy tohoto trestu. Ovšem musím opět zopakovat, že jedním z největších problémů je nevhodný výběr odsouzených, ať už je to vlivem vysoko stanovené horní hranice trestní sazby, nebo vlivem nedostatečného přihlížení soudu ke zprávám PMS ČR.

Domnívám se, že trest obecně prospěšných prací zaujal v našem právním řádu významné místo a nelze jej proto hodnotit jinak než kladně. Legislativní změny, které nastaly přijetím nového trestního zákoníku, jistě přispěly ke zkvalitnění tohoto druhu trestu. V současnosti je ve srovnání s nově zavedeným trestem domácího vězení jako další možné alternativy k trestu odnětí svobody trestem s větší perspektivou. Tento můj předpoklad je zčásti ovlivněn tím, že výkon trestu domácího vězení ještě není dostatečně technologicky zajištěný, ale to se jistě do budoucna, doufejme, co nejdříve změní. Trest OPP se hodí pro široký okruh pachatelů a jeho výkon spolu s dohledem úředníka PMS umožňuje účinné působení na pachatele vedoucí k jeho nápravě. Do budoucna bude podle mého názoru základním cílem zvýšení efektivity výkonu trestu OPP. Souvisí to s otázkou souhlasu pachatele před jeho uložením a se zajištěním lepší kontroly při samotném výkonu. Jistě bude zajímavé nadále sledovat vývoj v ukládání a právní úpravě nejen tohoto trestu, ale i vývoj již výše zmíněného nového alternativního trestu – trestu domácího vězení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., *Sociální ochrana*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. ISBN 80-85981-36-X.
2. FRYŠTÁK, M. et al. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2008. ISBN 978-80-87071-72-4.
3. HEJDA, J. et al. *Základy trestního práva*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0514-2.
4. JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-49-3.
5. PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2003. ISBN 80-86436-14-4.
6. SKOŘEPA, L. et al. *Řízení a manažerské dovednosti*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007, ISBN 978-80-86708-42-3.
7. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.
8. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3.
9. ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F. *Trestní řád. Komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-634-4.
10. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4.
11. ŠTERN, P., OUŘEDNÍKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
12. VŮJTĚCH, J. et al. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998. ISBN 80-86008-48-7.

Elektronické zdroje

1. ČESKÁ TELEVIZE - ČT24 - Domáci - *První krok Václava Havla v úřadu – rozsáhlá amnestie* [online]. 1996-2011 [cit. 2011-10-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/76696-prvni-krok-vaclava-havla-v-uradu-rozsahla-amnestie/>
2. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY – *Ročenky MSp* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>
3. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY – statistiky [online]. 2002-2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>
4. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY – Generální ředitelství – Statistiky – *Statistické ročenky* [online]. © 2009 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>
5. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY – *Obvinění mají mít možnost se dohodnout na výši trestu* [online]. [cit. 2011-10-15]. Dostupné z: www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/obvineni-maji-mit-moznost-se-dohodnout-na-vysi-trestu-87844/

Legislativní dokumenty

1. ČESKO (ČESKOSLOVENSKO). Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon. In: *Sbírka zákonů České republiky (Československé socialistické republiky)*. 1961, částka 66, s. 465-512. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1100>
2. ČESKO (ČESKOSLOVENSKO). Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky (Československé socialistické republiky)*. 1961, částka 66, s. 513-576. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1101>
3. ČESKO. VLÁDA. Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.). In: *ASPI 13 (Automatizovaný systém právních informací)* [elektronická databáze]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2000-2011 [cit. 2011-09-25].

4. ČESKO. VLÁDA. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dohoda o vině a trestu). In: *Justice.cz (Oficiální server českého soudnictví)* [online]. 2011 [cit. 2011-10-15]. Dostupné také z: <http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=88927>
5. ČESKO. VLÁDA. Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. ze dne 8. 3. 1995, Novela trestního zákona, trestního řádu a zákona o Policii ČR. In: *ASPI 13 (Automatizovaný systém právních informací)* [elektronická databáze]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2000-2011 [cit. 2011-09-25].
6. ČESKO. VLÁDA. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dohoda o vině a trestu). In: *Justice.cz (Oficiální server českého soudnictví)* [online]. 2011 [cit. 2011-10-15]. Dostupné také z: <http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=88926>
7. ČESKO. Zákon č. 152 ze dne 29. června 1995, kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 40, s. 1970-1981. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2851>
8. ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 79, s. 4030-4052. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>
9. ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 74, s. 3616-3621. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3462>

10. ČESKO. Zákon č. 262 ze dne 21. dubna 2006, zákoník práce. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 84. s. 3146-3241. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4930>. ISSN 1211-1244.
11. ČESKO. Zákon č. 265 ze dne 29. června 2001, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 102, s. 6366-6422. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3680>
12. ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=5405>. ISSN 1211-1244.
13. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, v platném znění. In: *Sbírka instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti České republiky*. 2002, částka 1, s. 2-161. Dostupné také z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3779&d=303914>

Legislativní zdroje ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI 13 (Automatizovaný systém právních informací)* [elektronická databáze]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2000–2011 [cit. 2011-09-25]. Požadavky na systém: PC Windows 98, NT, 2000, ME, XP, 2003, Vista, 7; min. 4GB místa na disku.

Ostatní zdroje

1. BRŇÁKOVÁ, S., KORBEL, F. Dohoda o vině a trestu. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2008, Ročník 7, č. 9, s. 271-274. ISSN 1213-5313.
2. PERKNEROVÁ, K. Alternativních trestů se uděluje méně. *Strakonický deník*. České Budějovice: Vltava - Labe - Press, 19. 8. 2011, s. 14. ISSN 1802-0844.
3. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Metodický standard PMS v oblasti trestu obecně prospěšných prací*. 2011. 11 s. Dostupné z: PMS ČR – středisko Strakonice.
4. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Středisko Strakonice.

SEZNAM ZKRATEK

NEPO	nepodmíněný trest odnětí svobody
OPP	obecně prospěšné práce
PMS	Probační a mediační služba
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
Starý TZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
Nový TZk	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
NNO	nevládní neziskové organizace

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

- Tab. 1:** Statistika nově evidovaných případů v rámci vykonávacího řízení u PMS ČR v letech 2005–2009
- Tab. 2:** Statistika vykonání trestu OPP v PMS ČR – středisko Strakonice v letech 2003–2010
- Tab. 3:** Vývoj počtu všech uložených trestů v porovnání s uloženými tresty OPP a nepodmíněnými tresty odnětí svobody v ČR v letech 1996 až 2009
- Tab. 4a:** Vývoj počtu uložených trestů obecně prospěšných prací podle jednotlivých hlav zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v letech 1997–2003
- Tab. 4b:** Vývoj počtu uložených trestů obecně prospěšných prací podle jednotlivých hlav zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v letech 1997–2003
- Tab. 5:** Top 10 trestných činů podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a jejich vývoj, za které byl v celkovém součtu nejčastěji uložen trest OPP v letech 2002–2009
- Graf 1:** Vývoj stavu odsouzených v českých věznicích v letech 1993–2010
- Graf 2:** Vývoj průměrných nákladů na jednu vězněnou osobu v jednom dni v letech 1997–2010
- Graf 3:** Struktura vykonání trestu OPP v PMS ČR – středisko Strakonice, průměr za roky 2003–2010
- Graf 4:** Podíl uložených trestů OPP k celkovému počtu všech uložených trestů v ČR v letech 1996–2009
- Graf 5:** Vývoj počtu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody a trestů OPP v ČR v letech 1996–2009
- Graf 6:** Podíl jednotlivých hlav zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, z celkového počtu uložených trestů OPP v letech 1997–2009

PŘÍLOHY

- I.** Stanovisko obviněného k uložení trestu obecně prospěšných prací
- II.** Podklad pro vydání usnesení o nařízení trestu OPP
- III.** Pozvánka k projednání výkonu trestu obecně prospěšných prací
- IV.** Seznam institucí vyjma obcí, ve kterých je možné realizovat výkon trestu OPP
v okrese Strakonice
- V.** Tabulka č. 4a a 4b
- VI.** Grafický návrh pásky označující odsouzeného vykonávajícího OPP

Stanovisko obviněného k uložení trestu obecně prospěšných prací⁵⁰

adresa střediska

Sp. zn.
.. PM .../20.. - ...
Okresní soud (OSZ) v ...

V dne

**Stanovisko obviněného k uložení trestu obecně prospěšných prací
(§ 64 trestního zákoníku)**

Jméno a příjmení:

Nar.:

Č. OP:

Bytem:

Dnešního dne jsem byl/a probačním úředníkem/asistentem poučen/a o trestu obecně prospěšných prací (viz příloha) a o svém právu vyjádřit se, zda mi má být trest obecně prospěšných prací uložen.

Prohlašuji, že mé stanovisko k případnému uložení trestu obecně prospěšných prací ve smyslu § 64 trestního zákoníku je **kladné**¹.

Dále prohlašuji, že k dnešnímu dni mi nejsou známa žádná zdravotní omezení, která by mi bránila ve výkonu trestu obecně prospěšných prací². Pokud mi tento trest bude rozhodnutím soudu uložen, budu jej řádně vykonávat dle dohodnutého časového harmonogramu.

Prohlašuji, že mé stanovisko k případnému uložení trestu obecně prospěšných prací ve smyslu § 64 trestního zákoníku je **záporné** a to z důvodu³

podpis

¹ V odůvodnění uvede obviněný důvody bránící ve výkonu OPP (např. zdravotní důvody, pracovní důvody apod.), záporné stanovisko nemusí být ale obligatorně odůvodněno, pracovník však s tímto tématem pracuje v rámci vyhodnocení rizik.

² V případě existence zdravotních omezení je nutné jejich doložení lékařskou zprávou, a to i při negativním stanovisku obviněného.

³ V odůvodnění uvede obviněný důvody bránící ve výkonu OPP (např. zdravotní důvody, pracovní důvody apod.), záporné stanovisko nemusí být ale obligatorně odůvodněno, pracovník však s tímto tématem pracuje v rámci vyhodnocení rizik

⁵⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Středisko Strakonice.

Podklad pro vydání usnesení o nařízení trestu OPP⁵¹

adresa střediska

Sp. zn.

.. PM.../20.. - ...

Podklad pro vydání usnesení o nařízení trestu OPP

Jméno a příjmení klienta:

Datum narození:

Bydliště:

Povolání:

Pracovní dovednosti a zkušenosti:

Zdravotní stav, omezení:

Překážky pro výkon trestu OPP:

Uložené přiměřené povinnosti či omezení:

Projednané místo výkonu trestu OPP:

Kontaktní osoba:

Tel.:

Druh prací:

Výměra trestu OPP:

Časové možnosti klienta:

Záznam z projednání podmínek se vyhotovuje čtyřikrát; po jednom vyhotovení obdrží klient, soud, instituce, ve které bude trest vykonáván a jedno bude založeno do probačního spisu.

Vdne

Klient

Probační úředník/asistent

⁵¹ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Středisko Strakonice.

Pozvánka k projednání výkonu trestu obecně prospěšných prací⁵²

adresa střediska

SP. zn.

..PM .../20..-....

Jméno a příjmení:

Adresa:

V.....dne.....

Pozvánka k projednání výkonu trestu obecně prospěšných prací

Pane / paní,

rozhodnutím, které vydal Okresní soud dne sp. zn..... , jež nabylo právní moci dne , Vám byl uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře hodin.

Výkon trestu obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odpracovat ve volném čase, bezplatně a osobně určený počet hodin k obecně prospěšným účelům.

Jako úředník/asistent PMS ČR jsem byl/a proto soudem pověřen/a projednat s Vámi bližší podmínky výkonu Vašeho trestu (dohodnout konkrétní místo, kde budete trest vykonávat a druh prací).

V této souvislosti Vás žádám, abyste se dostavil/a **dne** **v** **hodin** do střediska PMS na adrese:

Vaše účast je nutná. V případě, že se ze závažných důvodů nemůžete k projednání výkonu trestu dostavit, je možné dojednat náhradní termín na tel:

Na setkání si vezměte doklad totožnosti, potvrzení o zaměstnání či evidenci na úřadu práce, popř. doklad o hrazení škody a nákladů trestního řízení.

S pozdravem

probační úředník/asistent

⁵² PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Středisko Strakonice.

Seznam institucí vyjma obcí, ve kterých je možné realizovat výkon trestu OPP v okrese Strakonice⁵³

Centrum sociální pomoci, Žižkovo nám. 21, Vodňany

Domov důchodců, T. G. Masaryka 272, Blatná

Farní sbor českobratrské církve evangelické, Lidická 124, Volyně

Gymnázium, Bavorovská 1046, Vodňany

JČU - Výzkumný ústav rybářský a hydrobiologický ve Vodňanech, Zátíší 728, Vodňany

Lesy ČR s. p., Tyršova 1046, Vodňany

Městské Hospodářství s.r.o., Výstavní 726, Vodňany

Nemocnice Strakonice, Radomyšlská 336, Strakonice

Oblastní charita Sousedovice, Sousedovice 40

Prácheňské sanatorium Loucký Mlýn, Radčice 58

Římskokatolická farnost Vodňany, Alšova 44, Vodňany

SOKOL - Tělocvičná jednota, Kalinovo nám. 580, Blatná

STARZ Strakonice, Na Křemelce 512, Strakonice

Technické služby města Blatná s.r.o., T. G. Masaryka 322, Blatná

Technické služby Strakonice, Raisova 274, Strakonice

Tělovýchovná jednota, Böhmova 684, Blatná

Volyňská léčebna, Husova 401, Volyně

ZŠ Bavorovská, Bavorovská 1046, Vodňany

⁵³ PROBAČNÍ A MEDIACNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Středisko Strakonice.

Příloha V

Tab. 4a: Vývoj počtu uložených trestů obecně prospěšných prací podle jednotlivých hlav TZ č. 140/1961 Sb. v letech 1997–2003⁵⁴

Hlava TZ	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
I.	0	0	0	0	0	0	0
II.	2	2	18	69	72	48	72
III.	207	200	462	876	955	1614	1657
IV.	12	28	45	78	111	169	174
V.	194	151	318	630	789	1106	1167
VI.	71	131	216	553	648	1184	1358
VII.	83	86	152	398	458	574	617
VIII.	97	170	232	476	651	863	951
IX.	860	934	1645	3747	4910	7541	7189
X.	3	5	13	19	14	42	24
XI.	37	26	44	44	63	101	102
XII.	34	43	70	194	164	181	267

Tab. 4b: Vývoj počtu uložených trestů obecně prospěšných prací podle jednotlivých hlav TZ č. 140/1961 Sb. v letech 2004–2009⁵⁵

Hlava TZ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Součet
I.	0	0	0	0	0	0	0
II.	66	52	56	39	31	31	558
III.	1795	1780	1539	781	581	1271	13718
IV.	170	160	733	2509	2645	1806	8640
V.	1190	1199	1151	1780	1882	2121	13678
VI.	1427	1364	1335	1031	1005	1189	11512
VII.	609	501	432	345	289	240	4784
VIII.	833	690	606	485	393	428	6875
IX.	6654	6178	5923	4928	4346	4151	59006
X.	19	15	11	20	18	3	206
XI.	116	15	0	0	0	0	548
XII.	127	30	1	3	2	0	1116

⁵⁴ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY – Ročenky MSp., Statistická ročenka kriminality 1998–2004. [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

⁵⁵ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY – Ročenky MSp., Statistická ročenka kriminality 2005–2010. [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

Grafický návrh pásy označující odsouzeného vykonávajícího OPP⁵⁶

**OBECNĚ
PROSPĚŠNÉ
PRÁCE**

⁵⁶ Vlastní.